№ 185 ՈՒՐԲԱԹ, 26 ՕԳՈՍՏՈՍԻ

1911

ԵՐԵՍՈՒՆԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՈՒՐԲԱԹ, 26 ՕԳՈՍՏՈՍԻ № 185

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.

Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ"
Сергіевская ул., № 5.
Tiflis, Rédaction „Mschak"

Խմբագրատան տելեֆոն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզւով

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.

Տպարանի տելեֆոն № 67.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՄՇԱԿ

(39-ՐԴ ՏԱՐԻ)

Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ". TIFLIS, Rédaction du journal „MSHAK".

Սեպտեմբերի 1-ից մինչև տարվայ վերջը 4 րուբլի:

Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաև հին հասցէն և 40 կ. նամականիշ: ՀԻՆ ՀԱՍՑԷՆ և 40 կ. չուղարկողների խնդիրները՝ հասցէն փոխելու վերաբերմամբ՝ ԿԸ ԹՈՂՆՎԵՆ ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ։

Յայտարարութիւնների համար պէտք վճարել. I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին (պետիտ)—20 կոպ., IV երեսի վրա—10 կոպ.։

Կովկասից դուրս գտնվող անձերի և հիմնարկութիւնների յայտարարութիւնները բացառապէս ընդունվում են՝ Մոսկվայում—Центральная Контора Объявленій Торгов. Дома и Э. Метцль и К-о, Мясницкая, д. Сытова, և նրա բաժանմունքներում—Պետերբուրգում՝ Морская, 11, Վարշավայում՝ Маршальковская, 130, Վիլնօյում՝ Большая, 38, Պարիզում՝ 8 Площадь Биржи.

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ԴՊՐՈՑ-ՊԱՆՍԻՈՆ
և ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՊԱՐՏԷԶ
ԵՐ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ
(15-րդ ՏԱՐԻ) ✦ Бебутовская №. 5.
Գիշերօթիկները սահմանափակ թւով ✦ Ընդունելութիւնը օգոստ. 26-ից։
տ. (27, 30, ս. 1) 826. 4—1

Քամոյեան ս. Գէորգ
ՕՐԻՈՐԴԱՑ
դպրոցի հոգաբարձութիւնը
ՅԱՅՏՆՈՒՄ Է
ի գիտութիւն ծնողների, որ օգոստոս ամսի 26-ից
✦ ՆՇԱՆԱԿՎԱԾ ԵՆ ✦
ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
I, II, III, IV, V և VI
ԲԱԺԱՆՄՈՒՆՔՆԵՐՈՒՄ
Դպրոցը գտնվում է Բրոսսէ տուպիկում, Սապեօրնի փողոցին կից։
Խնդիրներ, ծննդական վկայականների հետ ընդունվում են առաւօտեան ժամը 10-ից մինչև 12-ը ամեն օր՝ դպրոցի շէնութեան մէջ։
ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ
տ. (շ. և.) 827. 3—1

ՅՈԲԵԼԵԱՆԱԿԱՆ ՕՐ

Այսօր, օգոստոսի 26-ին, Վիէննայի Մխիթարեան միաբանութիւնը տօնում է իր Վիէննայում հաստատվելու 100-ամեակը։

Նա միևնոյն ժամանակ տօնում է և 50-ամեակը իր ներկայ աբբահօր, պատկառելի հայր Գովրիկեանի, հոգևոր պաշտօնավարութեան։

Մենք ջերմագին ողջունում ենք այդ յօբելեանները, ցանկանալով առաջինին բեղմնաւոր և ճոխ զարգացում իր սկսած արգասաւոր գործունէութեան, երկրորդին՝ առողջութիւն և եռանդագին ույժ իրագործելու իր բոլոր տենչերը միաբանութեան բարգաւաճման վերաբերութեամբ։

Վիէննայի Մխիթարեան միաբանութիւնը կարողացաւ իր բազմաշխատ և անձնուէր անդամների լուրջ, խոհուն և գիտնական գործունէութեամբ պատւաւոր տեղ գրաւել ոչ միայն հայ աղքատիկ մատենագրական իրականութեան, այլ և եւրոպական բանասէր հասարակութեան մէջ։

Այդ միաբանութեան գործունէութեան հետ կապված են բազմաթիւ երկասիրութիւններ՝ վերաբերեալ հայ բանասիրական, ազգագրական, պատմագրական, վարքագրական, լեզւագիտական ուսումնասիրութիւններին։

Հայ աշխարհաբարի հետաքննին ուսումնասիրութիւնը, հայ ձեռագրական գրականութեան ամփոփումները, հայ դրամագիտութեան վերաբերեալ հաւաքածուները, հայ օրէնսգիտութեան մեկնաբանութիւնները, լեհահայ և ունգարահայ գաղթականութիւնների նկարագիրները, հայ լեզւաբանութեան նուիրված աշխատանքները, հայ նախապատմական անցեալի խուզարկութիւնները և ուրիշ խոշոր գործառնութիւններ վաղուց համակրութիւն են գրաւել դէպի Վիէննայի Մխիթարեան միաբանութեան գեղօրինակ գործունէութիւնը և պատրաստել հայ հասարակութեան շրջաններում նպաստաւոր տրամադրութիւն դէպի անխոնջ և անձնուէր գործողների այդ համայնքը, որ կարողացաւ իր վիէննական կղզիացած կեանքի պարագաներում հաստատել կապ իր և հայ հասարակութեան միջև։

Շնորհաւորելով Վիէննայի Մխիթարեան միաբանութեան կրկնակի յօբելեանները, հաճելի է արձանագրել, որ Մխիթար աբբայի ուսումնասէր ոգին և Վիէննայի իր առագաստում կարողացաւ գտնել գեղեցիկ օթեան հայ բանասիրութեան զարգացման համար։

Ա. Քալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

24 օգոստոսի

Ցարսկոէ-Սէլօ.—Նորին Մեծութիւնը Օգոստափառ Աղջիկների հետ միասին բարեհաճեց այցելել ցուցահանդէսը։ Կայսրը բարեհաճեց շրջել առանձին բաժինները և ողորմածաբար հարցեր տալ ցուցադրված իրերի մասին։ Ապա Նորին Մեծութիւնը մեկնեց Մեծ Իշխանուհի Մարիա Պավլօվնայի պալատը նախաճաշի։

Նորին Մեծութիւնը այցելեց ձիերի ցուցահանդէսը, բարեհաճեց երկու Կայսերական մրցանակներ տալ ձիաբոյծ Լազարեվին և Վախտէրին, Գահաժառանգի երկու մրցանակ Վախտէրին և Ուշակօվին։ Ուրաների բացագանչութեամբ Նորին Մեծութիւնը մեկնեց Պավլօվսկ։

—

Պետերբուրգ. — Թագաւոր Կայսրը Բարձրագոյն շնորհակալութիւն է յայտնում Սև ծովի նաւատորմի հրամանատար փոխ-ծովակալ Բօստրէմին «Պանտելէյմ» զրահանաւի կաթսաներն ուղղելու աշխատանքների գեղեցիկ կատարման համար։

—

Պավլօվսկ.—Պետերբուրգի պալատական եկեղեցում կատարվել է Նորին Բարձրութիւն Իշխանուհի Տատեանա Կօնստանտինօվնայի պսակադրութիւնը Կավալէրգրադի պալատական գնդի կորնէտ իշխան Բագրատիօն-Մուխրանսկիի հետ։ Նորապսակներին օրհնել է Նորին Մեծութիւնը։

—

Հէլսինգֆօրս.—Բոլոր Նիկոլայշտատեան լրագիրները Նիկոլայշտատի քաղաքացիների կողմից բաց նամակ են տպել գեներալ Լանգօֆին։ Նամակի մէջ ասված է, թէ քաղաքացիները վաղուց էին սպասում ձեռնարկութիւնների՝ Գահի առաջ իրանց ունեցած ներկայացուցչից՝ դիմադրելու հայրենիքի հասցէին չորս կողմից թափվող հարուածներին։ Այդօրինակ ձեռնարկութիւնների բացակայութեան պատճառով տրամադրութիւնը երկրում, առանձնապէս այժմ, դարձել է յուզալի. ուստի և նամակում հարց է տրվում, թէ արդեօք ստատս-սեկրետարը ձեռք է առել կամ արդեօք ձեռք է առնելու միջոցներ՝ Ֆինլանդիայի իրաւունքները պաշտպանելու համար և ֆին ժողովրդին սպառնացող անհերկու վտանգի առաջն առնելու նպատակով։

—

Մոսկվա.—Համազեմստվային համագումարի 4-րդ սեկցիան անհրաժեշտ գտաւ դպրոցական հոգաբարձութիւնների գոյութիւնը ընդհանուր ուսուցում մտցնելու հետ միասին։ Երրորդ սեկցիան ցանկութիւն յայտնեց գումարելու դպրոցից դուրս կրթութիւն տարածելու յատուկ համագումար։ Երկրորդ սեկցիան գտաւ, որ ուսուցչական սեմինարիաները կարող են լինել տղայոց և օրիորդաց երկու սեռի անձանց համար. ուսումը պէտք է լինի ձրի. անհրաժեշտ են հանրակացարանները։

—

Պետերբուրգ.—Երէկ ժամը 11 և 40 րօպէին Անգլիա մեկնեց Կօննաուտի պրինցը. Պրինցին ճանապարհ դնելու համար Պետերհօֆի կայարան եկաւ Կայսրը։

—

Վիէննա.—Աւստրօ-ունգարական ծովային կցորդի պաշտօն հաստատվեց Բերլինում։ «Նէյէ-Ֆրէյէ-Պրէսէն» կարծում է, որ այդ նորամուծութիւնը կապ ունի այն սերտ կապակցութեան հետ, որպիսին այժմ ստեղծվել է երկու երկիրների ոչ միայն ցամաքային զորքերի, այլև նաւատորմերի միջև։

Աւստրիայում մսի պակասութեան պատճառով կառավարութիւնը լրջօրէն քննում է այն հարցը, որ բանակցութիւններ սկսվեն Սերբիայի հետ սերբիական մսի ներմուծումը ընդարձակելու մասին։

—

Կիլ.—Մեկնեց արքիդուքս Ֆրանց-Ֆերդինանդը։ Կայարանում ճանապարհ դրեց Վիլհէլմ կայսրը։ Նաւերը նաւամատոյցից թնդանօթներ էին պարպում։ Արքիդուքսը մեծ ուրախութիւն և զարմանք յայտնեց նաւատորմի աջողութիւնների առիթով։

—

Ցէտինիէ.—Նիկոլայ թագաւորը մեկնեց Անտիվարի։ Լուրերին նայած, նա իր զբօսանաւով կարճատև ճանապարհորդութիւն է կատարելու Ադրիատիկ ծովափով առողջութիւնը վերականգնելու համար։

—

Պեկին.—Հաագայում պաշտօնավարող չինական դեսպան Լուչէնսիանը նշանակվեց դեսպան Պետերբուրգում, Խարբինի դաօտայ Լիուէնչինը՝ դեսպան Հաագայում։

Լրագրական տեղեկութիւնների համաձայն, վճռված է մտցնել պարտադիր զինւորական ծառայութիւն Մոնղոլիայում և Տիբէթում։

Ալշան իշխանութեան մէջ մոնղոլական զօրքերը պարտամբվել են։ Սինինֆուում միաժամանակ սկսվել են յուզմունքներ, որոնք աւելի են բարդացնում դրութիւնը։ Վճռված է այլևս զինւորներին ռոճիկ չը տալ։

—

Կեօլն. — Բանւորական կօնգրէսի, քրիստոնէական խոշոր ազգային կուսակցութիւնների, մասնաւոր ձեռնարկութիւններում ծառայող բանւորների և պաշտօնեաների մասնաժողովը, որ ներկայացուցիչ է 1.250,000 անդամների, մի կոչ հրատարակեց, որով դատափետվում է իբրև հայրենիքի դաւաճանութիւն սօցիալ-դեմօկրատների փորձը՝ օգտվելու ներկայ կրիտիկական դրութիւնից՝ սօցիալական յեղափոխութիւն պատրաստելու համար՝ և յորդորվում է եռանդով կռիւ մղել քաղաքական գործադուլի պրօպագանդայի դէմ։

—

Բրիւսէլ.—Բելգիայի արդիւնաբերական կենտրոններից եկած 2,000 մասվաճառները երթ կազմելով դիմեցին մսի շուկան՝ առաջարկելու միացած մսագործներին՝ դադարել միս վաճառելուց։ Մի մասը համաձայնեց։

—

Սէրաէվօ.—Միացեալ մահմէդական «Զէման» կազմակերպութեան նոր օրգանը մի առաջնորդողում ասում է, որ տրիալիզմի գաղափարից հրաժարվելը ցոյց է տալիս, թէ մահմէդականների իդէալ հանդիսանում է Բօսնիայի աւտօնօմիան, որովհետև Բօսնիայի միացումը Խօրվատիային և Ունգարիային՝ սպառնում է նրանց կորցնել սեփական դիրքերը։

—

Բերլին.—Հեռագրում են, որ Էբինգէնում, Գօհինգէնում, Տիւբինգէնում և Րէյնում զգացվել են 6 վայրկեան երկրաշարժ, որը սակայն վնաս չէ պատճառել։

Վիլհէլմ կայսրը ժամանեց Վիլդպարկ։

ՖՐԱՆՍ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

24 օգոստոսի

Բերլին. — «Նացիօնալ-Ցայտունգը» տեղեկութիւն ստացաւ Մեցից, թէ պատերազմի երկիւղները մեծ անհանգստութիւն են ծնում։ Զօրանոցների իւրաքանչիւր տեղափոխութիւն բացատրվում է իբրև կուակոչի միջոց։ Քաղաքային խնայողական գանձարանը պաշարվում է ամեն օր փողատուններով, որոնք յետ են պահանջում իրանց դրամները։

—

Բերլին.—«Պօստը» հաղորդում է, որ գերմանական կառավարութիւնը մերժեց Կամբօնի առաջարկութիւնները։ Դրութիւնը լուրջ է։

Վօլֆի գործակալութիւնը հաղորդում է, որ այդ յուզալի տեղեկութիւնը անհիմն է։

Քաղաքական շրջանում դրութիւնը գտնում են հանգիստ. սենսացիօն տեղեկութիւններն առայժմ անհիմն են։

—

Կեօլն.—«Կեօլնիշէ-Ցայտունգը», ասելով որ մարօկկեան բանակցութիւնները կարող է պատահել որ վերջանան Գերմանիայի և Ֆրանսիայի զինված ընդհարումով, յոյս ունի, թէ Ֆրանսիան գործը ծայրայեղութեան չի հասցնի։ Ֆրանսիացիները, կարծում է լրագիրը, կը հասկանան, որ Բերլինի վրայով դէպի Ֆեզ արշաւանք գործելը չափազանց վտանգաւոր ճանապարհորդութիւն է։ Գերմանիան չի մեղադրի Ֆրանսիային՝ Մարօկկօն խաղաղ ճանապարհով գրաւելու մտադրութեան համար։ Այլ զգացմունքներ է տածում Գերմանիան Անգլիայի նկատմամբ, որովհետև գերման ժողովուրդը հաւատացած է, թէ անգլիական դիպլօմատիան մտադիր է գործել յօգուտ Ֆրանսիայի և ի հաշիւ Գերմանիայի շահերի։

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՀԱՄԱԿՐԵԼԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆ

Ուղիղ տասը տարի առաջ, 1901 թվի օգոստոսի 26-ին (նոր տոմարով՝ սեպտեմբ. 8-ին), Վենետիկի Մխիթարեանները հանդիսապէս տօնեցին իրանց միաբանութեան գոյութեան 200-ամեայ յօբելեանը, հաշվելով այն օրից, երբ երջանկայիշատակ Մխիթար Սեբաստացին, Պօլսում, իր աշակերտներին և համակրողներին ժողովի հրաւիրելով՝ հիմնեց մի վանական միաբանութիւն, որը իրան նպատակ դրեց ազգի հոգևոր կարիքները հոգալ և բոլոր կարևոր գիտութիւնները նրա մէջ տարածել։ Այսօր նոյն միաբանութեան կրտսեր ճիւղը, Վիէննայի Մխիթարեանները, տօնում են 100-ամեայ յօբելեան իրանց միաբանութեան Վիէննայում հաստատվելուն, հետը միացնելով իրանց աբբահօր՝ հ. Գր. Գովրիկեանի քահանայութեան 50-ամեակի տօնը։

Մխիթար Սեբաստացին իր միաբանութիւնը 1701 թվին Կ. Պօլսում հիմնելուց յետոյ երկար տարիներ անասելի դժվարութիւններ ու տառապանքներ կրելով իր աշակերտներով տեղից տեղ թափառեց, մինչև որ 1717 թվին վերջապէս տեղավորվեց Վենետիկի մօտ ս. Ղազարի կղզու վրա և սկսեց իր բազմարդիւն գործունէութիւնը։ Նրա մահից յետոյ, որ տեղի ունեցավ 1749 թվին, աբբահայր ընտրվեց Ստ. Մելքոնեան, որի ժամանակ միաբանութեան մէջ երկպառակութիւն ընկավ, և միաբանների մի մասը 1773-ին ճեղքվեց-անջատվեց մեծամասնութիւնից և Տրիէստ քաղաքում, Մարիա Թերեզիա կայսրուհու հովանավորութեան տակ, ինքնուրոյն միաբանութիւն հիմնեց՝ նոյն Մխիթարեան անունով։ Այս միաբանութիւնը, զանազան խոչընդոտների յաղթելուց յետոյ, 1811 թվին վերջնապէս հաստատվեց Վիէննա քաղաքում, որտեղ ունի բավական մեծ սեփական տուն՝ «Մխիթարեան» փողոցի վրա։

Այս 138 տարվայ ընթացքում Վիէննայի Մխիթարեան միաբանութիւնը գործել է շարունակ՝ իրանց մեծ հիմնադրի նպատակն իրագործելու, գործել է այնպէս՝ ինչպէս հասկացել է զանազան շրջաններում, և այնքան՝ որքան ներել են ներքին և արտաքին հանգամանքները։ Նա ունեցել է և անգործութեան, և բուռն ու ոգևորված գործունէութեան շրջան. այս գործունէութիւնը երբեմն եղել է խավար ու դատապարտելի, երբեմն եղել է լուսավոր ու համակրելի, և մենք այսօր մխիթարութեամբ ու գոհունակութեամբ յիշում ենք, որ պատկառելի միաբանութեան կեանքի վերջին քառորդը, յատկապէս անմոռանալի հ. Արսէն Այտընեանի աբբահայրութեան օրից սկսած (1886), նրա եռանդուն, լուսավոր ու համակրելի գործունէութեան շրջանն է կազմում։

Վիէննայի Մխիթարեանների բազմատեսակ գործունէութիւնը քարոզչական, դաստիարակչական և գրական ասպարէզներում նոյնիսկ համառօտակի ուրվագծելը դուրս է իմ նպատակից. այդ գործը, յուսով ենք, կը կատարէ ինքը միաբանութիւնը իր յօբելեանի առիթով։ Ես շատ կարճ կանգ կառնեմ նրա գրական գործունէութեան վրա։

Իր սկզբնաւորութեան օրից մինչև այսօր միաբանութիւնը հրատարակել է մօտ 400 անուն գիրք՝ հայերէն լեզվով, մօտ 50 գիրք թուրքերէն լեզվով, հայերէն գրերով՝ թուրքախօս հայերի համար, բոլորը կրօնական բովանդակութեամբ, և աւելի քան 20 գիրք եվրոպական հին և նոր լեզուներով հայագիտական բովանդակութեամբ։ Հայերէն գրքերի մէջ մօտ 15% աղօթագրքեր են կամ զուտ կրօնական - բարեպաշտական խրատներ, որոնց մէջ չը հաշված կրօնական և եկեղեցական գրքերը (սաղմոսներ, ժամագրքեր, աւետարաններ, պատարագամատոյցներ և այլն), որոնք ծառայում են հայ-կաթօլիկ հասարակութեան կրօնական-եկեղեցական կարիքները լրացնելու, որոնց թիվը նոյնպէս բավական մեծ է։ Ազգի ընդհանրութեան համար աւելի օգտակար են միաբանութեան հրատարակած բազմաթիվ ձեռնարկները բնական գիտութեան և մաթեմատիկայի զանազան ճիւղերի վերաբերեալ, ինչպէս և հայերէնի ձեռնարկներն ու բազմալեզվեան բառարանները։ Բայց միաբանութեան իսկական արժանիքը կազմում են՝ հայագիտութեան վերաբերեալ բազմաթիվ գրվածքները, ինքնուրոյն թէ թարգմանական։ Վիէննայի Մխիթարեանները մեր հին մատենագիրները չեն հրատարակել, ինչպէս վենետիկցիք. բայց ունեն մեծարժէք ուսումնասիրութիւններ մեր հին մատենագիրներից շատերի վրա, որոնցով նոր՝ գիտական տեսակէտներ են յօրինում մեր հին լեզվի, մատենագրութեան ու պատմութեան մասին։ Վենետիկի Մխիթարեանները (խօսքս նրանց անցեալ՝ բեղմնավոր շրջանի մասին է) աչքի էին ընկնում իրանց անդուլ աշխատասիրութեամբ, ընդարձակածավալ բազմահատոր գործերով՝ մեծ մասամբ գրաբար լեզվով և հին լեզվի ու պատմութեան նըվիրված. բայց նրանց մէջ պակասում է գիտական մեթօդը, ուսումնասիրութեան ճշդութիւնը։ Վիէննայի Մխիթարեանները չեն փայլում այդպիսի մեծ-մեծ վաստակներով. Նրանց աշխատանքները համեստ ծավալ ունեն, գրված են (բացի մի-երկու հներից) աշխարհաբար լեզվով. բայց ունեն գիտական մեթօդ և եվրոպական ուսումնասիրութիւնների կնիք են կրում։ Լեզվաբանութեան դասական հայրենիքը՝ Գերմանիայի դպրոցի հետևող են վիէննացի բանասէրները, և այդ դպրոցի բոլոր յատկութիւնները փայլում են նրանց աշխատութիւնների մէջ։ Իբրև տիպիկական օրինակ կարելի է վերցնել երկու հոյակապ աշխատութիւններ—Վենետիկից՝ հ. Բագրատունու «Քերականութիւն ի պէտս զարգացելոց», և Վիէննայից՝ հ. Այտընեանի «Քննական քերականութիւն արդի հայերէն լեզուի»։ Առաջինը գրաբար, խիստ ընդարձակ, մանրամասն, լեզվի բոլոր քերականական երևոյթները շօշափած, բազմախուռն օրինակներով ճոխացած, բայց սխալ հիմքի վրա դրված, գլխավոր և երկրորդական երևոյթները խառնած՝ իսկապէս ոչ թէ քերականութիւն է, այլ մի թանգագին շտեմարան քերականական երևոյթների ու ձևերի։ Երկրորդը՝ աշխարհաբար, ծավալը համեստ, օրինակների թիվը չափավոր. բայց երևոյթները լավ ուսումնասիրված, ճիշդ սահմանված, ճշմարիտ քերականութիւն է։ Չեմ խօսում նրա ընդարձակ առաջաբանի մասին, որ գրքի կէսն է բռնում և մի դարա-

Շտէտտին.—Հասարակութիւնը շարունակում է ամեն օր շրջապատել խնայողական գանձարկղները. ծառայողները ապարդիւն կերպով հանգստացնում են դրամ պահանջողներին:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

20 օգոստոսի

Լոնդոն.—Րէյտէրի գործակալութեանը հեռագրում են Թէհրանից. «Բաղաքից մի քանի մղոն հեռաւորութեան վրա երէկ տեղի ունեցաւ վճռական ճակատամարտ: Սարդար-Արշադի զօրքերը, որոնք բաղկացած էին գլխաւորապէս թիւրքմէններից, յանկարծակիի եկան: Եկս շահի գործը ստացաւ այնպիսի մի հարուած, որից հազիւ թէ ապաքինուի: Զերի են ընկել 300 մարդ, որոնց թւում ինքը Սարդար-Արշադը. գրաւել են թշնամու 4 թնդանօթ: Կառավարական զօրքերը մեծ աւար ձեռք ձգեցին: Վիրաւորված Սարդար-Արշադը կը գլխատվի»:

—

Թէհրան.—Սարդար-Արշադի զօրամասը գլխովին ջարդվեց: Սարդար-Արշադը գերի ընկաւ և հրացանի բռնվեց: Նրա զօրքերը ցիրուցան եղան: Արշաւախումբը վերադարձաւ Թէհրան:

ՀԱՅԵՐԻ ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆՈՒՄ

Թաւրիզ, 18 օգոստոսի

Ղարադաղից նոր չարիքների և դէպքերի լուրեր չեն հասնում, արդէն եղածը կատարեալ է: Ատրպատականի թեմակալ կարապետ եպիսկոպոսի դիմումների վրա նահանգապետութիւնն ուղարկեց ժամուրներ. թէ ինչ կատարեցին վերջինները, նրանց ազդեցութիւնն էր թէ մի այլ բանի, յայտնի չէ. վերջապէս երևաց, որ յափշտակութիւնները առժամապէս դադարած են կարծես, և գիւղացիք գուցէ պարապելիս լինեն իրանց հունձով ու տնտեսութեամբ ընդհանրապէս:

Առ հասարակ մանրամասնութիւններ պակասում են:

Ազգապատկան Նորաշէն գիւղացի Առաքել Համբարձումեանը հայրենի գիւղը գալիս Թուրք աւազակներ յարձակվել էին նրա վրա և իրանցից մէկը սպանվել Առաքելից: Մի ժամանակ սարսափ տիրեց, որ մի գուցէ հակայ դէպքեր են կատարվելու. այս միջնադէպն էլ փակվեց տուգանքով: Գիւղացիք յանձն առան տալ 500 թուման տուգանք, որի մեծագոյն մասը վճարելու են Համբարձումեանցի եղբայրներն և ընտանիքը:

Գրեցի, որ Ղարադաղը փոքր-ինչ խաղաղված է թւում, թէև այդ խեղճ ու կրակ պարագան, որի մասին տակաւին հաստատ տեղեկութիւններ կա չը կան, չը պէտք է համարել պատճառ նպաստներ չը հասցնել խոր թշուառութեան մէջ թաղված փայղակարանցուն: Աղքատութեան և չքաւորութեան չափ չը կայ. հաւատում ենք, որ մեր մարդասէր ազգայինները չը պէտք է մերժեն իրանց նիւթական աջակցութիւնը թշուառ գիւղացիներին:

Ատրպատականի ինչ-ինչ վայրերում արտայայտվում է կառավարականների մի նոր-օրինակ քաղաքականութիւնը, այն է՝ թշնամացնել տարբեր ցեղերը միմեանց հետ: Սալմաստի Խոսրովա գիւղում այս տարի սպանվեց մի հայ կին հայերի ձեռքով. գիւղացի ասորիները՝ վերագրելով սպանութիւնը հայ ֆէդայիներին՝ բողոքել են կառավարութեան և պահանջել, որ օտարերկրեայ հայերը դուրս գան գիւղից, և այսպիսով գիւղի հայերն ու ասորիները խառնվել են միմեանց հետ և թշնամացել. իսկ Դիլմանի կառավարութիւնը փոխանակ սիրաշահելու և հաշտութիւն սերմանելու՝ ընդհակառակը պաշտպանում է ասորիների բողոքը և թշնամութիւնը բորբոքում:

Նման երևոյթ կարելի է տեսնել և այլ տեղերում: Այս մի չարագուշակ երևոյթ է, և մենք յոյս ունենք, որ երկու հարևան ժողովուրդները, որոնք մինչև այսօր սիրով և համերաշխութեամբ են ապրել միմեանց հետ, յարատևեն նոյն ուղղութեան մէջ և չը լսեն յուի թելադրանքների, որոնք բաց կանեն աղէտալի դռներ բարեկամ հարևանների համար:

Սալմաստի սահմաններում ծայր են տալիս մերթ ընդ մերթ աւազակաբարոյ քիւրդեր և յափշտակութիւններ անում. բարեբաղդաբար մասամբ պաշտպանված են գիւղերը. եթէ պատահի այնպէս, որ հրոսակները աջողութիւն ունենան մեծ գիւղերից մէկի վրա յարձակվել և կողոպտել, այնուհետև դժուար չի լինի նրանց համար կողոպտել ու աւերի ենթարկել ամբողջ գաւառը:

Սպասել ներկայի պարսից կառավարութիւնից պաշտպանութիւն... գէթ հեռու կը տանէր մեզ: Հայկազուն

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ

Մի հարիւր ամ:

Մի հարիւր ամ մեղուի ժրաջան աշխատութեան: Արդարև տօնելի յոբելեան: Մի հարիւր ամ ևս արդէն ետև էին թողած, նախ քան երկրորդ հարիւրեակը, երբ աշխատակից եղբայրները տակաւին չէին բաժանված, և գործում էին յաղթական վարծունէութեամբ ս. Ղազարի կղզեկում, Մեծ Աբբայի շնչի տակ, և ներշնչաւոր ամենքն էլ:

Եւ այնուհետև, երբ հոգեկից եղբայրները մրցակից դարձան՝ դէմ-դէմ կանգնած, դարձեալ ահա լրացած և անցած միւս հարիւրամեակի թաւալումն ևս: Այս անգամ այդ հարիւրամեակը թաւալված է ոչ ս. Ղազարի կղզեկի լռախոս մենաստանում, որի անդորրութեան վրա վենետիկեան տաճարների զանգերի ներդաշնակութեան նուագն է թևապար սաւառնում անցնում, այլ նա թաւալված է այս անգամ Վիէննա մայրաքաղաքի ծովածաւալ ժխորում, ուր եռուզեռ է գալիս համաշխարհային կեանքը, և ելևել են անում միմեանց վրա գիտութիւն, արուեստ և ճարտարութիւն:

Եւ արմատ մեղուանոյէն ճիւղաւորված մեկուսացած այս նոր մեղուապարը ահա իր նոր առաջին հարիւրամեակի վերջին կատարի վրա հանդիսացած, որպէս աշխատական ասպարէզում իր ընթացքը կատարծը, որ սպասում է մրցանակին:

Ծափահարք և գրուատ և մրցանակ:

Ծափահարք և գրուատ, այո, շատ, ով բազմաջան և բազմարդիւն հայրեր. բայց մրցանակ-վարձ,—այդ ձեր իսկ ծանուցեալ արժանիքն է միայն: Դուք դիւցազն նահատակներ էք. իսկ սրանց վարձը տօնելիութիւնն է, անուան կենդանութիւնը և յարատևութիւնը անծիր տարածութեան, անծայր ժամանակների վրա:

Առանց վհատութեան, երբ գնահատութիւնը պակաս տեսնէք, ձեր մեծութիւնը կը լինի նոր թափով միջամուխ սլանալ երկրորդ հարիւրամեակի ասպարէզը: Եւ ձեր մեծագոյն մրցանակը կը շահէք այն ժամանակ, երբ լրիւ փարատած կը լինէք հայ զանգուածի մաքի վրա նստած խաւարը, երբ ձեր գրական վաստակի արդիւնքը ընդարձակ ծաւալ կառնէ այն ասպարէզում, որի վրա տքնում էք: Երբ անէք այնպէս՝ որ ձեր գիրքը մուտք գտնէ ուրուրեք հայ հողագործն է, արհեստաւորը, վաճառականը, ուսումնածարաւը, այն ժամանակ միայն դուք ամենամեծ չափով շահած կը լինէք այն՝ որ վարձատրութիւն է կոչվում, բարոյական թէ նիւթական:

Առայժմ, երբ իմացողը դարձնում է իր քննական հայեացքը ձեր և մեր կտրած անցած դարերի վրա, այն օրից, որ Մեծն Մխիթար իր աչքը դէպի եւրոպական լոյսը շրջեց, տեսնում է ինչ:

Որ մի ժողովուրդ, երկար թմբրաքնից զարթածին նման, սկսել է զգալ իրան դէպի կենդանութիւն վերադարձ արած, բայց և զգում է իրան յետ մնացածի, շատ յետ մնացածի խղճալի դրութեանը մէջ. իր երկրի երեսը փոխված, նախնի շէն աշխարհից յիշատակելի աւերակներ ու բեկորներ միայն մնացած. ինքն իբրև օտարական իր այդ պատմական բեկորների ծոցում. ցրիւ ընկած օտարամուտ տարրերի խառնութեան մէջ. մտաւոր, բարոյական և նիւթական անանկութիւնը իր վրա ծանրացած. կրօնական տարբեր տաճարների մէջ աղօթաւոր, և իբրև այլակրօններ իրար դէմ թշնամաբար կանգնած: Եւ երբ անմիաբանութիւնն ու նրա հետևանք անկածութիւնն ու ծայրացած խեղճութիւնը տարբել է ու արտօռում է իրանց՝ մայրենի հողի վրա, պանդխտականի ցուպն իրանց ձեռին՝ հետզհետէ ցրիւ են գնում հեռաւոր կողմեր գաղութաւոր. և դատարկվում է մայր երկիրը իր բնաւորներից, և եկւորն է նրա տեղը բռնում:

Դիտողն ու քննողը այդ զարթն և այդ զգացումը գլխաւորապէս ձեզ է վերագրում մեծ չափով, ով հայրեր. և Մխիթարեաններից անշուշտ ամենամեծ արժանիքն է այդ զարթն և զգացումը տուած և հաղորդած լինելը: Ասացէք սակայն, ժամանակը չէ՞ հասել կրաւորականից ներգործականին անցնելու: Զարթն և զգացումը, որքան և մեծ ու կարևոր, կրաւորական են՝ չէ. ներգործականը նրանց արդիւնաբերութիւնը կը լինի:

Վաղ արդէն հերթն է տքնել զարթն և զգացումը արդիւնաբեր անել տալու: Որպէսը ձեզ ասելն աւելի քան աւելորդ է, զի դուք քաջիկ գիտէք այն: Ժամանակը այսօր այլ ներշնչումներ է անում, և որևէ կարգի նախապաշարումներ և պնդացած ամուլ հաւատալիքներ այդ ներշնչումներին դէմ կանգնել այլևս կարող չեն: Վայրավատին ժողովուրդը իրար գալու և միահամուռ գործակցութեամբ առաջ մղվելու պէտքն ունի:

Օ՜ն, հայրեր, արձակեցէք այդ կոչը: Առաքինացէք անել այն, իրագործել տալ այն, որ Վարդապետը Ջրհորի ափին նստած քարոզեց Սամարուհուն, որ խորութիւն էր գնում տաճարի և տաճարի մէջ:

Ո՜վ գերագոյն տաճար, ուր աղօթել, տքնել և նահատակվել են մեր ամենասուրբ հայրերը, որ և իր նահատակական արիւնով նուիրագործել ու պահպանել է և ինքն ժողովուրդը. որ չես խոտում միւս տաճարները և հաւասարապէս նուրբ՝ ես համարում իւրաքանչիւրը իր տեղում և իր ժողովրդի համար և ինքդ պահում ես քո տեղը քո ազգայնական գոյութեամբ. տաճար, լայն, արձակ, ազատամիտ և գերազանցապէս ժողովրդական, քո գալիթն է միայն ապաւէն՝ երբ միւս ապաւէնները վերացել են մեզանից. վայրավատին ժողովուրդը մի և միացեալ պահելու ազդօններից առաջինն ես դու. և եթէ զարթն ու զգացումը ներգործական պիտի դառնան մեր մէջ, ապաքէն միաշունչ միաւորութեամբ է լինելու այդ, և միաշունչ միաւորութիւնը քո գալթում միայն կարող է լինել:

Այդ ասում եմ՝ ոչ որևէ կրօնական հաւատալիքից դրդված—ինչ որ օտար էլ է այն դաւանութիւնից որ լուսաւորչադաւանող եկեղեցունն է—այլ ի նկատի ունենալով այն՝ որ միւս եկեղեցիները իրանց յարուածներից նրանց ազգային տիպը ու տարազը, ծէսի ու լեզուի փոփոխութիւնն են պահանջում և վարչական անկախութիւնը փետուր փետուրի եռևից կապտելուն ձգտում, ազգային ինքնատիպութիւնը կորցնել տալիս:

Զը լինէր քրիստոնէական ոգուց բոլորովին օտար այդպիսի մի ձգտում և մինչև անգամ պահանջ, այդպիսի մի փառամոլական և բռնաւորութեան յատուկ մի ձգտում ու պահանջ, հայկական եկեղեցին որպէս ի սկզբան՝ այնպէս կը համարէր իրան յետոյ էլ մի այլ եկեղեցու հետ մի: Բայց այդպիսի մի աշխարհատեսական և ըստ իրաւանց մեղաւոր ձգտման ու պահանջի հանդէպ՝ հայկական եկեղեցին անշարժ մնում է, հաւատարիմ իր ինքնատիպ և ինքնագոյ պատկերին, որպիսի պատկեր նա և ուրիշների համար ճանաչում է անժխտելիօրէն իրաւական և օրինաւոր:

Վերադառնում եմ զարթն և զգացումը ներգործական դարձնելու խնդրին, որի արդիւնաւոր հարիւրեակները պիտի ճանաչվեն գերիվեր և գերիվայէս տօնելի:

Այն աղէտները—խեղճութիւնը, վայրավատին ցրիւ գնալը, աշխարհի չորս հողմերին՝ իբրև մայր բնից վայր ընկած տերև՝ խաղալիք լինելը և անյայտ կորչելը—որ զարթն ու զգացումը նկատել տուեին մեզ, այն աղէտները կարճելու, վերացնելու, ճար ու ճարակին նայելու պէտքը կայ:

Դուք, հայրեր, որոնց պարգևել է Երկնաւորը շնորհ և ունէք նրանից կոչումն շունչ փչելու ոսկրոտիների վրա և մարմին տալու նրանց և կենդանացնելու, այստեղ արդ պիտի երևի ձեր այդ գերագոյն շնորհը: Ժամանակը հասուն է, լայն հայեացքը ժողովուրդների մէջ տեղը դրած է նեղսամրտութիւնների վրա և ընկած: Հնչեցրէք այն շեփորը, որ յարութիւն տալուց յետ՝ ի գործ հրաւիրելու զօրութիւնն ունի:

Գիտութիւնը գիտութիւն, և հնութիւնների վրայից փոշին փչելը յոյժ բարի. մենք ի բոլոր սրտէ և ջերմ երախտաճանաչութեամբ շնորհաւորում ենք Մայր Մենաստանից Վիէննա փոխադրված մեղուաջան հայրերին առաջին լրացած արդիւնաշատ հարիւրամը. իսկ մեր ամենաջերմ մաղթանքը՝ ձեզ համար գերագոյն աջողութեան և ձեզ ու մեզ համար ամենաբաղձալի արդիւնաւորութեան՝ առաջիկայ հարիւրամեակի համար է վերառաքվում:

Տուէք առաջիկայում, գերսիրելի հայրեր, տուէք առաջիկայում արդէն տուած զարթին և զգացմանը այն, որ իսկապէս կեանքի և կենդանութեան աղբիւրն է. ներգործականութիւնը տուէք նրանց. և այն ժամանակ միաշնչութեամբ վերականգնած ժողովուրդը, այն, որի համար Ոգին ձեզ արգասաւորութիւն է հանել, ձեզ կը դիւցազնացնէ:

Այդպիսի գործունէութիւնը կը լինի պարարտ հողի վրա ընկած հատիկը: Այլապէս մի ժպիտ է, բօցէի մի նշոյլը, մի յոյս՝ որ սաուեր է միայն որպէս սաուեր վաղանցիկ:

Հայրե՛ր, դուք այդ սերմնացանը դարձէք, և մենք ձեր ոտի տրոփիւնն առնելիս՝ ձեզ ընդառաջ կը լինենք ովսաննայով: Ա. Մ. Եզեկեան

ՊԱՏԿԱՌԵԼԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆ

Հայ ազգի պարծանքներից մէկն է նաև Վիէննայի Մխիթարեան միաբանութեան հաստատութիւնը, որ իր 100-ամեայ գոյութիւնը բոլորեց այս տարի:

Ցիրաւի, պատիւ է բերում մի ազգի, որի զաւակները հայրենիքից հեռու օտարութեան մէջ, քաղաքակրթութեան վայրում, ամեն զրկանքներ ու տառապանքներ կրելուց յետոյ, տոգորված միմիայն հոգևոր ու մտաւոր աշխարհի հարստացման տենչով, յաղթահարելով ամեն արգելքներ՝ հիմնում են մի այնպիսի պատկառելի հաստատութիւն, որի պտուղները վայելել է հայ ազգը յընթացս 100 տարիների:

Անցած 100 երկարաձիգ տարիների ընթացքում հայ ժողովրդին վիճակվել էր միմիայն տապակվել իր մայրենի երկրում. իսկ ո՞վ որ գոնէ գրքից ամոքում խեղճ ու նահատակ ժողովրդի հոգևոր մտաւոր վէրքերը, յոյս ու ոգևորութիւն ներշնչում դէպի ապագան, տալով անցեալի փառաւոր պատկերը: Այդ անում էին Վենետիկի և Վիէննայի Մխիթարեան միաբանութիւնները, այդ երկու եղբայր հաստատութիւնները, որոնց գոյութեան նպատակը մի է եղել և որին ծառայել են այնչափ պանծալի կերպով:

Ամեն մի ազգութեան էական գործօնը՝ լեզուն, որը մեզ մօտ՝ հայրենիքում, շնորհիւ արտաքին դժնդակ պատահարների, գրեթէ դատապարտված էր մոռացութեան, անցեալի փլատակներից կորզողն ու հայ ժողովրդին սիրել տուողն էին Մխիթարեան միաբանութիւնները: Վիէննայի ականաւոր ու պանծալի ներկայացուցիչներից լեզուագէտ Այտնեանը իր «Քննական քերականութիւն արդի աշխարհաբար լեզուի» կլասիկ գրուածքով մի կոթող կանգնեցրեց մեր կենդանի լեզուի՝ աշխարհաբարի համար, որը կազմում է մի դարագլուխ մեր լեզուի պատմութեան մէջ և որը այնպէս արժանաւոր կերպով գնահատվում է համայն գիտական աշխարհում:

Ահա այդ պատկառելի հաստատութեան գոյութեան 100-ամեայ յոբելեանն է այժմ տօնվում, որ տուել է ազգին Այտնեանի նման պանծալի զաւակներ, որոնց մատուցած ծառայութիւնները հայ տարաբաղդ ժողովրդին՝ անգնահատելի են: Որդիական սիրով ու ակնածութեամբ խոնարհվում ենք 100-ամեայ գոյութիւն ունեցող պատկառելի հաստատութեան առաջ և միևնոյն ժամանակ մաղթում բազում 100-ամեակներ տօնելու ի փառս և ի պարծանս հայ ազգի: Ա. Նազարէթեան

ԻՄ ԱՅՑԸ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՆԵՐԻՆ

(Ցուշեր)

I

Շատ էի լսել թեր և դէմ հայեցակէտեր Մխիթարեանների մասին, բայց այդ լսածներս ստուգելու միջոց չէի ունեցել: Հասկանալի է մի գրագէտի ցանկութիւնը՝ տեսնել և ի մօտոյ ճանաչել հայ գրական մի հիմնարկութիւն, որ երկու դար աշխատել, գործել է հայ իրականութեան մէջ:

Այդ աջողվեց ինձ գլուխ բերել 1904 թ. միայն:

Ես գիտէի, ի հարկէ, որ Մխիթարեան միաբանութիւնը նրա համար է, որ մշակէ հայոց լեզուն, պատմութիւնը, գրականութիւնը. դա էլ ինչ ասել կուզէ, քէն բան չէր: Կրօնական համոզմունքներն ինձ համար, ի հարկէ, նշանակութիւն չունէին:

Չեմ վիճում, Մխիթարեաններն, իրանց կոչման նայած, չէին կարող տալ մեզ մարդկութեան մաքի, փիլիսոփայութեան, հասարակական կեանքի զարգացման պատմութիւնը, բայց այսքանն էլ ճիշդ է, որ հայ պատմութեան, լեզուի մշակման գործում մեծ ծառայութիւն են արած:

Որ հայոց պատմութիւնը թագաւորների և իշխանների կեանքի նկարագիր է եղել միայն՝ առանց ժողովրդի կենցաղի պատկերացման, այստեղ Մխիթարեանները մեղաւոր չեն: Մօսէսի տակից ինչ գտնվել է, այն էլ երևան է հանվել. նոյնը և լեզուի վերաբերմամբ:

Երկու դար առաջ այս գաղափարը կարող էր առաջ գալ մեր մէջ, և նա եկաւ:

Եւ այդ գաղափարի շուրջը մաքերի փոխանակութիւն շատ է եղել նոյնիսկ իրանց Մխիթարեանների մէջ. մաքերի բաղխումները առիթ տուին միաբանութեան ճիւղաւորվելուն, և այդ ճիւղաւորումը եղաւ ոչ ի վնաս ընդհանուր ձգտման:

Փոխադարձ մրցումը որոշ սահմաններ գծեց երկու ճիւղերի մէջ. Վենետիկը մօտեցաւ աւելի մատչելի ընթերցողների մտաւոր աշխարհին, իսկ Վիէննան՝ աւելի գիտնական:

II

Այսօր այդ մէկ ճիւղի՝ Վիէննայի Մխիթարեանների 100-ամեակի առիթով ես չէի կարող չը վերարտադրել իմ արտասահմանեան ճանապարհորդութիւնների վերապրումներից մի քանի գծեր և չը բերել իմ յուշերը այդ վանքի այցելութիւնից:

Առաւօտեան ժամը 8-ին մտայ Վիէննա: Ուզեցի անմիջապէս մեկնել Վենետիկ՝ դէպի ճանապարհորդութեանս բուն նպատակակէտը և միայն վերադարձին դիտել գեղեցկաշէն Վիէննան:

Կառք կանչեցի և պատրաստվեցի գնալ խոտալական-կայարանը:

Կառապանը ի պատասխան իմ հարցին հանեց ժամացոյցը:

— Պա՛րոն, մնացել է 40 րոպէ գնացքի հեռանալուն. իսկ մեզ կայարան գնալու համար հարկաւոր է առնուազն մի ժամ: Չէք հասնի...

Րոպէների ճշդութիւնը լաւ չեմ յիշում, սակայն դրանից իրողութիւնը չէ փոխվում: Իմ զարմանքը մեծ եղաւ. «Արդեօք մեզնում՝ մեր կառապաններն էլ այդպէս կը վարվէին»,—անցաւ իմ մտքով. աշխատավարձի խնդիրը չէր ստիպի նրանց լռել...

Շնորհակալութիւն յայտնելով կառապանիս, ես ասացի.

— Տարէք ինձ մի հիւրանոց, որը կենտրոնից հեռու չը լինի:

Եւ որոշեցի մնալ Վիէննա:

Մի ժամից յետոյ նստեցի տրամվայ և ուղևորվեցի Mechitaristengasse, որտեղ գտնվում է Մխիթարեանների վանքը: Կարծեմ հասկանալի է, թէ ինչու ամենից առաջ ուղևորվեցի այստեղ:

Խնդրեցի կոնդուկտորին, որ ցոյց տայ իմ ուզած փողոցը, սակայն երբ իջայ էլեկտրաքարշից, կոնդուկտորի ցուցմունքով չը կարողացայ գտնել վանքը:

Մեծ եղաւ զարմանքս, երբ շուրջ գերմանացի խանութպանները և պատահողները չը կարողացան ցոյց տալ իմ որոնած վայրը.

— Mein herr! Mein herr!—լսեցի յանկարծ:

Շուտ եկայ: Մի հասարակ աղախին հև ի հև վազում էր դէպի ինձ...

— Այստեղ է, այստեղ է...

Եւ աղնիւ կինը բերեց ինձ մինչև վանքը:

Բանից դուրս եկաւ, ես շատ մօտ էի վանքին. այդ միջոցին աչքս ընկաւ տան ճակատի ցուցագիրը: Շէնքի արտաքինը վանքի ոչ մի նմանութիւն չունէր, և այդ էր մասամբ պատճառը, որ ես խկոյն և եթ չը գտայ իմ որոնած մենաստանը: Բայց ես դեռ գտնվում էի մի նոր, յուզիչ տպաւորութեան ներքոյ:

Կառապանի չէնտըլմէնութիւնը և աղախնու սիրալիրութիւնն ինձ մտածմունքների մէջ գցեցին:

«Ահա,—մտածեցի ես,—այն խորհրդաւոր գաղտնիքը, որի շնորհիւ կարողացաւ ապրել և զարգանալ հայ միտք իր մայրենի հողից դուրս»:

Մի երկիր, որտեղ կառապանն ու աղախինը, այդ փոքրիկ մարդիկը, հասել են այնպիսի գիտակցութեան, որ մշակել են սիրալիր և բարի վերաբերմունք դէպի օտարը, այսպիսի երկրում, ի հարկէ, պիտի կարողանար զարգանալ կուլտուրան և առողջ միտքը:

III

Ես շատ կուզէի, որ մեր ազգային մեծամտութեամբ հպարտացողները գէթ մի անգամ այցի գային Մխիթարեաններին. նրանք շատ նոր բան կը գտնէին իրանց համար. նրանք կը տեսնէին այստեղ աղնիւ մարդիկ, առանց աղմուկի աշխատողներ, հնութեան շերտերում համբերատար պրպտողներ, ժրաջան ձեռքեր, տոկուն բնաւորութիւններ:

Եւ այդ օրը իմ առաջ բացվեց այդ աշխատանքի փեթակը. ահա գիտութեան վերջին պահանջի կատարելագործված տպարանը, ահա թանգարանը, ահա միաբանների խուցերը... ամեն մի անկիւնում, ամեն մի խցի մէջ գիրք, թուղթ, ձեռագիր և աշխատանքի հետքեր:

Եւ ես չը զարմացայ, ի հարկէ, որ Վիէննայի Մխիթարեաններին նախանաւանդ աջողվեց վերջին կտրուկ խօսքն ասել գրաբար-աշխարհաբարի վէճի ժամանակ: Հայր Արսէն Այտընեանի «Քննական քերականութիւնը» եկաւ առաջին զօրեղ խթանը լինելու աշխարհաբարի նշանակութեան որոշման խնդրում:

Այդ արժանաւոր մշակն էր, որ հաստատեց այն ճշմարտութիւնը, թէ աշխարհիկ լեզուն ունի իր որոշ քերականութիւնը և քաղաքացիական իրաւունքը:

Եւ դա շատ նշանակալից երևոյթ է:

Այո, նոյն Մխիթարեանների մէջ ծագեց աշխարհաբարի առաջին գործածութիւնը, բայց այն մտքով, որ կամաց-կամաց հնար լինի դառնալ կրկին գրաբարին (տես «Բազմավէպ» Ա. տարին, եր. 76, Գ. վ. Այվազեանի օրով) և նոյն Մխիթարեանները առաջին անգամ եկան ապացուցանելու, որ աշխարհաբարը ինքնուրոյն լեզու է և չը կայ վերադարձ գրաբարին:

Եւ այդ նախապատիւ քայլը պատկանում է Վիէննայի Մխիթարեաններին:

IV

Ինձ հետաքրքրում էր նրանց կրօնական համբերատարութիւնը: Ճիշդ է, կան սրանց մէջ անդամներ, որոնք սիրում են այդ հողի վրա վիճել, բայց իրօք ես չը տեսայ անհամբերողութիւն: Վիէննայի Մխիթարեանների մօտ մնացի միայն մի քանի ժամ: Իմ տպաւորութիւնների և ծանօթութիւնների լայն շրջանը վերաբերում է Վենետիկի Մխիթարեաններին, բայց և այն մի քանի ժամը պարզեց ինձ համար շատ բան: Ես համոզվեցի, որ այստեղ հարիւր տարվայ ընթացքում, այն օրից՝ այսինքն, երբ բաժանվեցին վիէննացիք Վենետիկի միաբանութիւնից, ձեռները ծալած չեն նստել, չեն զբաղվել անպտուղ վէճերով: Այստեղ իւրաքանչիւր քայլում տեսնում էք, թէ ինչպէս հաստատ ձեռքը, արթուն ոգին հաւաքում է գլուխ կազմեց մեր լեզվի (հնի և նորի) ուսումնասիրութեան համար և մինչև այսօր էլ դեռ իրան գերազանցողը, նոյն իսկ նրմանը չունի մեր լեզվի պատմութեան գրականութեան մէջ: Նոյնպիսի համեմատութիւն կարելի է անել և Վենետիկի՝ Ինճիճեանի, Զամչեանի, Ալիշանի... և Վիէննայի Գաթրճեանի, Ցովնանեանի, Տաշեանի... մէջ: Ես չեմ ուզում որևէ մէկին գովել կամ պախարակել, այլ միայն ցոյց տալ երկու միաբանութիւնների հրատարակութիւնների տարբեր ոգին, ընդունելով որ երկու ոգին էլ հետևանք են ժամանակի և շրջավայրի ազդեցութեան և երկուսն էլ իրանց տեղում անփոխարինելի են:

Առանձնապէս յիշելու է Վիէննայի Մխիթարեանների հրատարակած «Հանդէս Ամսօրեայն», որ հ. Այտընեանի խորհրդով ու նախաձեռնութեամբ հիմնվելով 1887 թվին՝ 25 տարի շարունակ լոյս է տեսնում կանոնաւոր կերպով և ամբողջապէս նվիրված է հայագիտութեան՝ լայն մտքով: Սա մի գիտական հանդէս է՝ օրինակելի հաստատամտութեամբ ու խնամքով տարված, որ ոչ միայն պարունակում է անթիվ ինքնուրոյն ուսումնասիրութիւններ, այլ և բազմաթիվ թարգմանութիւններ եվրոպական գրվածքներից՝ հայագիտութեան վերաբերեալ: Սա միակ պարբերական թերթն է, որ 25 տարի անշեղ կերպով հետևում է իր մասնագիտական նպատակին և ծառայում է իբրև միակ միջոց հայ ընթերցողին՝ ծանօթանալու եվրոպական գրականութեան մէջ լոյս տեսնող հայագիտական գրվածքներին:

Վիէննայի Մխիթարեանների պարծանքն են կազմում նաև նրանց թանգարանը, որ պարունակում է հայկական հին դրամների ամենահարուստ ժողովածուն, և մատենադարանը: Հայերէն ձեռագրերի քանակութեան կողմից նրանց մատենադարանը երրորդ տեղն է բռնում և մրցող չունի: Եվ պէտք է տեսնել, թէ ի՛նչ խնամքով ու կանոնաւորութեամբ պահվում են այս թանգարանն ու մատենադարանը, ի՛նչ հետաքրքրութեամբ ձեռք են բերվում թէկուզ ամենաաննշան մի դրամ, մի տետրակ կամ պարբերական թերթի մի համար՝ իրանց ժողովածուն լրացնելու համար:

Թող միաբանութեան վերջին տարիների ազգօգուտ գործունէութիւնը ուղեցոյց լինի նրան՝ նոր հարիւրամեակը թևակոխելիս. թող հ. Այտընեանի և ներկայ աբբահայր գերապայծառ Գր. Գովրիկեանի լուսամիտ ղեկավարութիւնը անպակաս լինի միաբանութիւնից և նրան առաջնորդէ դէպի լոյս, դէպի ճշմարիտ գիտութիւն, որի մէջ չքանում են խտրութիւնները և բոլոր մարդիկ դառնում են եղբայրներ:

Ստ. Մալխասեանց

հայ պատմութեան և լեզուի համար նիւթեր, տոգորվում է նրա զարգացմամբ. ուրաքանչիւր անկիւն յիշեցնում է ձեզ, թէ հայն էլ անցեալում ունեցել է կուլտուրա, կեանք, ընդհարում, առաջադիմութիւն։ Այդ է ասում այցելողին Մխիթարեանների մենաստանը, այդ մասին է խօսում և դրանով ոգևորում...։

Այդքանն էլ քիչ բան չէ, ի հարկէ։

Ց. Սօլօվեան

ՈՂՋՈՅՆ ԺՐԱՋԱՆ ՄՇԱԿՆԵՐԻՆ

Հայ իրականութիւնն այսօր տօնում է իր կուլտուրական կեանքի ազդակներից մէկի, և այն էլ կարևորի 100-ամեայ գոյութեան տօնը։

Ո՛վ կարող է ուրանալ, որ Մխիթարեանները իրանց ժրաջան աշխատանքով, իրանց անդուլ ու անդադար պրպտումով մեծ լոյս սփռեցին հայի լեզուի, անցեալի, պատմութեան, նրա հին քաղաքակրթութեան վրա։

Նրանք իրանց հետազօտութիւններով դարաւոր փոշու տակից լոյս աշխարհ հանեցին անգին գանձ հայութեան քաղաքակրթութեան նկատմամբ, ցոյց տալով քաղաքակիրթ աշխարհին, թէ հայն էլ արժանի է ազգերի պատմութեան մէջ պատւաւոր տեղ գրաւելու։

Մեծ ու անգնահատելի է նրանց առաջ բերած գործը, որը միաժամանակ Մխիթարեանների համար անձեռագործ կոթող է, որ կը մնայ դարեր, իբրև կենդանի ապացոյց նրանց կատարած նուիրական և հանրօգուտ աշխատանքի։

Մխիթարեան անունը ամեն մի հայի սրտի մէջ, ինչ ուղղութեան էլ պատկանի նա, առաջ է բերում անկեղծ յարգանքի զգացմունք, և ահա մենք, որպէս այդպիսիներից մէկը, անկեղծ սրտից բղխած զգացումներով, հեռաւոր Կովկասից առաքում ենք մեր յարգանքն ու ողջոյնը Վիէննայի Մխիթարեան միաբանութեան։

Թող դեռ երկար տարիներ նրանք աշխատեն իրանց գործունէութեան ասպարէզում, որպիսի գործը նրանց համար անչափ սիրելի և փայփայելի է եղել, իսկ հայի համար յոյժ կարևոր։

Բիւր յարգանք ու պատիւ Վիէննայի Մխիթարեան միաբանութեան, որպէս հայ գրական խոպան անդաստանի ժրաջան մշակների։

Ցար. Գասպարեան

ՄԵԾ ՎԿԱՆ

«Թէև եմք ածու փոքր, սակայն և մեք ունիմք գործեցեալ բազում գործք արութեանց»։

Մովսէս Խորենացի

Անգլիացի փիլիսոփա-պատմաբան Կարլայլ ասում է. «Եթէ ուզում էք մի ազգի պատմութիւնը գիտենալ, փնտռեցէք այդ ազգի երևելի անձնաւորութիւններին, արձանագրեցէք դրանց գործունէութիւնը և կը ստանաք այդ ազգի պատմութիւնը»։

Ուրեմն, ըստ Կարլայլի, եթէ ուզենայինք գիտենալ ֆրանսիացիների, ասենք՝ վերջին ժամանակների, պատմութիւնը, մենք պիտի ֆրանսիացի երևելի անձանց, օր. Սպինօզայի, Նապոլէոնի, Ռուսսոյի, Հիւգօյի, Ռոբէսպիէրի և այլոց, գործունէութիւնը գրէինք, գումարէինք, և կը ստացվէր ֆրանսիացիների պատմութիւնը։ Թէ որչափ է ճիշդ պատմա-փիլիսոփայական այդ ըմբռնումը, այդ միևնոյն է մեզ համար, երբ խնդիրը վերաբերվում է սոսկ այս կամ այն ազգի պատմութիւնը հասկանալուն. բաւական է, որ մենք իմանանք ճշմարիտ պատմութիւնը, խնդիր չէ թէ ի՛նչ կերպ, ի՛ր թէօրիայով կարող ենք հասնել մեր նպատակին։

Ցամենայն դէպս Կարլայլի արտայայտած մտքի մէջ մի յայտնի աստիճան ճշմարտութիւն կայ։ Մի ազգի պատմական կեանքի այս կամ այն էպօխայում, այս ու այն շրջանում երևան եկած երևելի անձինք ոչ այլ ոք են, եթէ ոչ՝ նրա ապրած կեանքի արտայայտիչները, թարգմանը։ Սկսած աշխարհահռչակ մտածողից մինչև անծանօթ աշուղը՝ բոլորն էլ խորհել, գրել, երգել են այն կեանքը, որի հարազատ ծնունդն են իրանք։ Նախքան մի բան արտայայտելը պէտք է յղանալ. իսկ յղանալու համար պէտք է ապրել կեանքը, զգալ, տոգորվել, ուսումնասիրել, վերլուծել։ Բարոյագէտը թէ հոգեբանը, աստուածաբանը թէ մանկավարժը, քաղաքագէտը թէ բանաստեղծը, ռազմագէտը թէ ճարտարապետը, փիլիսոփան թէ նկարիչը՝ ամենքն էլ կեանքի պահանջների թարգմանը կամ կատարողներն են. գիտութեան, գեղարուեստի, գրականութեան՝ քաղաքակրթութեան բոլոր արտայայտութիւնների ուժեղ թէ տկար ներկայացուցիչները իրանց արտադրութեամբ, գործունէութեամբ, ստեղծագործութեամբ արտայայտում են այն, ինչ որ արդէն գոյութիւն ունեցած է կամ ունի և կամ գոյութեան պահանջը կայ իրական աշխարհում՝ բնութեան թէ պատմութեան մէջ։

Անց այդպիսի արտայայտիչներից նշանաւոր մէկն է այն հաստատութիւնը, որ տօնում է այսօր իր գոյութեան 100-ամեակը՝ Վիէննայի Մխիթարեան միաբանութիւնը։

Վիէննայի Մխիթարեան միաբանութիւնը մի ամբողջ դար անդուլ և անդադար աշխատեց իր սիրած, փայփայած գործի համար ամենայն լրջութեամբ և իր վրա վերցրած պարտականութեան խոր գիտակցութեամբ։ Նա իր ոյժերը ներածին չափով հայկական փլատակների տակից հանեց հայ պատմութեան, լեզուի, գրականութեան, գեղարուեստի, դիցաբանութեան՝ հայ մտքի, արուեստի, հանճարի բեկորները, և այդ բոլորը կարգաւորեց, օրէնքի տակ դրեց և ներկայացրեց մարդկութեան իբր մի ամբողջութիւն՝ հայկական կուլտուրա։ Եւ իր ստեղծագործութեան գիտական ու ճշմարիտ լինելը փաստելու համար՝ վկայութեան կանչեց հին ազգերի՝ արաբացոց, ասորոց, պարսից, հրէից, յունաց, հռոմայեցոց, եգիպտացոց պատմութեան, գրականութեան և քաղաքակրթութեան մէջ արձանագրված այն՝ ամենը, որ վերաբերվում էր կամ կապ ունէր հայ կեանքի, հայոց պատմութեան հետ։

Իսկ հետախուզել, պրպտել, ուսումնասիրել, գիտական վերլուծութեան ենթարկել—տոկալով ամեն տեսակ նեղութիւնների, դիմադրելով ամեն կարգի խոչընդոտների—թանձր խաւարով պատած փոշիների մէջ թաղված, խորտակված հայ փառքի բեկորները, և կերտել հոյակապ գործեր՝ վիթխարի աշխատանք է, որի մարմնացման համար անհրաժեշտ պահանջ է ունենալ հզօր կամք, հաստատուն բնաւորութիւն և ուժեղ նկարագիր, ինչ որ իրանց մի-դարեայ գործունէութեամբ ցոյց տուեց Վիէննայի Մխիթարեան միաբանութիւնը։

Հայ լեզուի, մտքի, գրականութեան, պատմութեան մշակման և զարգացման գործին խոշոր ծառայութիւն է մատուցել Մխիթարեան միաբանութիւնը։ Վենետիկ և Վիէննա-ահա երկու մեծ կենտրոններ հայկաբանութեան, որոնք իրանց առաքելութեան այնքան հաւատարիմ ծառայեցին ու մնացին, որ գիտական աշխարհում մեծ հռչակ ստացան, և մի շարք խոշոր մտածողներ դիմում էին Վիէննա և Վենետիկ, որպէսզի նրանց հեղինակաւոր կարծիքը իմանան, նրանց անկաշառ վկայութիւնը ստանան հայոց անցեալի և քաղաքակրթութեան հետ կապ ունեցող այս կամ այն խնդիրների վերաբերմամբ։

Վիէննայի թէ Վենետիկի միաբանութիւնները այսպիսով մէկ կողմից հայ ազգի փառահեղ անցեալն էին փաստացի, գիտականօրէն ներկայացնում Եւրոպային, և միւս կողմից զարգացնում հայ միտքը, լեզուն, գրականութիւնը։ Ուրեմն համարձակ կարող ենք ասել, թէ Վենետիկն և Վիէննան հայկական կուլտուրայի թարգմանն ու ներկայացուցիչն հանդիսացան Եւրոպայում XVIII և XIX դարերի մէջ՝ գիտական աշխարհի, մտածող մարդկութեան առաջ.

Մ՞ի՞թէ սխալված կամ չափազանցած կը լինենք, եթէ ասենք, որ Մխիթարեան միաբանութիւնը, իր ունեցած գործունէութեամբ և գրաւած դիրքով, հայկական վերածնութեան նշանաւոր ազդակներից մէկը եղաւ։

Նրանք՝ Վենետիկը և Վիէննան իրանց գործունէութեամբ եկան վճռականապէս ապացուցին Եւրոպայի և մարդկութեան առաջ, որ հայ ազգը իբրև nation մեռած չէ, որ նա ապրում է, զգում է, մտածում է և ընդունակ է քաղաքակրթութեան բոլոր ճիւղերում հպարտութեամբ ասպարէզ իջնել և յաղթական դուրս գալ. միայն թէ վերցնէիք նրա կրծքի վրայից մինչև խեղդամահ անելու աստիճան ճնշող ծանր տապանաքարը, միայն թէ հանէիք թիւրքական գերեզմանից այդ շղթայակապ մեծ նահատակը՝ հայութիւնը. և նա իր անցեալ փառքին արժանավայել կերպով վերստին կը ծառայէ գիտութեան, ճշմարտութեան, ազատութեան և առաջադիմութեան արդար և մեծ դատին։

Եւ մասամբ նրանց անդուլ ու ժրաջան աշխատութիւնների շնորհիւ է, որ մի երկու դար առաջ շատերի կողմից կրօնական մի համայնք համարված ու մարդկութեան շատ քիչ յայտնի հայերը շնորհիւ նրանց ստացան ընդհանուր հռչակ, իգան հետաքրքրութեան և համակրանքի առարկայ, ճանաչվեցին իբր nation կուլտուրմատերիալ և Մերձաւոր Արևելքի մէջ իբր քաղաքակրթութեան, առաջադիմութեան և ազատութեան ռահվիրայ, հէնց որպիսի առաւելութիւնների համար էլ նա եղած է ասիական արիւնռուշտ դեսպոտիզմի վրէժխնդրութեան մեծ զոհը։

Իսկ այսքանն էլ իր կարգին ոչ նուազ կերպով նպաստեց Հայաստանի ազատագրութեան գործին, հայկական արիւնոտ դատին։

Մի խոշոր առաւելութիւն, եթէ կուզէք և առաքինութիւն, ինչ որ Մխիթարեանների, մասնաւորապէս վիէննացիների, բնորոշ գիծն է, այն է՝ որ նրանք ցոյց տուին համբերատար ոգի, կորրէկտ վարմունք և վայելուչ լեզու իրանց համոզմունքներին և գործունէութեան ազնիւ թէ անազնիւ հակառակորդների հանդէպ. ահա թէ ինչու Մխիթարեանները առաւել կամ նուազ յարգանք ծնեցրին հայ ժողովրդի և վերջինիս մտածմունքներին ուղղութիւն տուող, կեանքին տոն ու բովանդակութիւն թելադրող ամեն հայեցքի գործողների մէջ։

Այսօր բոլորում է իր գոյութեան մի դարը Վիէննայի Մխիթարեան միաբանութիւնը, և նա ինքն ու նրա հետ մտածող ազատախոհ, առաջադիմական բովանդակ հայութիւնը տօնում է հայկական քաղաքակրթութեան այդ մեծ վկայի ծննդեան ու գործունէութեան 100-ամեակը։ Եւ ես, նուաստս, պարտք կը համարեմ տալ յոբելեարին իմ նուէրս իր ունեցած արժանիքին ըստ իս միակ համապատասխանը,—«Եւ զքոյս ի քոյոց քեզ մատուցանեմ»...

Ս. Ամիրեան

ՎԻԷՆՆԱՅԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՆԵՐԸ

Այսօր լրանում է ուղիղ 100 տարի, երբ հռչակաւոր ս. Ղազար կղզու «տարօրինակ անապատականների» մի հատուած հաստատվեց «քաղաքական դուալիզմի» և «Բարւոյ ու Չարի» պատմական անհաշտ թշնամութեան, մաքառման հայրենիքի, Աւստրօ-Ունգարիայի շքեղ մայրաքաղաքում, Վիէննայում...

Ի՞նչ էր պատճառն այդ արտասովոր և ըստ երևոյթին անակնկալ տեղափոխութեան, ասեմ՝ ընդվզման։

Չը լինի թէ ս. Ղազար կղզու ճգնաւորական, փակ և հակաբնական կեանքը ահագին «իմն» տաղտկութիւն էր պատճառել «սուրբ հայրերին», որոնք կենսալից տենչանքով նետվում էին վայելչութիւնների, կեանքի և «գեղարուեստի» անծայր և «համայնապարփակ» խրախճանքի վայրը...

Չը լինի թէ սև զգեստները, կամաւոր աքսորը և մի տեսակ, նոյնպէս կամաւոր, տաժանակիր աշխատանքը «ալ յոգնեցուցեր» էին Հռոմի քահանայապետի կողմնակիցներին, որոնք ըմբոստացման ուժգին թափով թօթափել էին կամենում իրանցից սարկաւութեան, նոյնպէս կամաւոր, ու նուաստութեան շղթաները և մի ազատ, անբռնադբօսիկ ու բոլորովին աշխարհիկ կեանք էին կամենում վարել։

Ոչ մէկը, ոչ միւսը։

Ընդվզողները և «հատուած գացողները» գնում էին նոյն հակաբնական, արտառոց եղանակով ազգին ծառայելու...

Նրանք գնում էին նոյնպիսի մեծ թափով և ջերմեռանդութեամբ, աւելի ճիշդը՝ մոլեռանդութեամբ, Հռոմի պապի գաղափարակիցները հանդիսանալու, երբեմն էլ, չենք կարող ծածկել, նոյնիսկ հակառակ այն ժողովրդի շահերի, որոնցից սերվել, որոնցից առաջ էին եկել գիտութեան ու գրականութեան այդ տարօրինակ սպասաւորները։

Բայց մենք չը սխալվենք և չը սխալեցնենք ընթերցողներին։

Վիէննա աքշաւող Մխիթարեան հայրերը իսկ որ ընդվզել էին, իսկ որ ըմբոստացել էին և իրանց գաղափարների յաղթանակի համար պատրաստ էին նոյնիսկ նոր շղթաներ և քուրձեր զգենլու... Նրանք ըմբոստացել էին մտքի և բանականութեան այն ճնշման դէմ, որոնց ենթակայ էին ս. Ղազար կղզու միաբանութեան խղդիչ մթնոլորտում։

Նրանք ընդվզել էին այն չափազանց յետադէմ, չափազանց պահպանողական, չափազանց անհամբերատար ոգու դէմ, որ թագաւորում էր Մխիթար Աբբահօր ժառանգների մէջ, գրական և մտաւոր ինչ աշխարհում էլ որ արտայայտված լինէր այդ ոգին։ Աշխարհաբար լեզուի յաղթանակը և այդ լեզուն իբրև գործածական լեզու դարձնելն էլ այն ազդակներից մէնը, որ անջրպետ բաց արեց Վենետիկեան և Վիէննական երկու հատուածների միջև։

Այս է եղել շարժառիթը ամենահակիրճ բառերով ամփոփված։

Թէ որքան հակաբնական և արտառոց է կուսակրօն կեանքով, այն էլ հասարակութիւնից անթափանցելի պատուարով բաժանված, համայնքում ազգին ծառայելու միտքը, այդ թողնում ենք մի կողմ, թողնում ենք դրա պատմական շարժառիթները, ծագումը և բացատրութիւնը պատմագիրներին հետազօտելու, բայց թէ Մխիթարեանները, յատկապէս Վիէննայի Մխիթարեանները, իբրև ազատամիտ, իբրև աւելի արմատական—այս բառը քաղաքական և հասարակական մտքով կիրառած—աշխարհահայեացքի հետևողներ. մեծ ծառայութիւն են մատուցել հայ ժողովրդին իրանց գիտական, յատկապէս բնագիտական, դրական, զուտ բանասիրական աշխատութիւններով՝ այդ անուրանալի է։

Որ նրանք մի անգամ ընդմիշտ թօթափեցին իրանց վրայից գրաբար լեզուի ամբակուռ շղթաները և իրանց միտքն արտայայտելու համար, գիտական թէ բանասիրական, գրական թէ հասարակական խնդիրներ արծարծելու և պարզաբանելու մէջ՝ աշխարհաբարն ընդունեցին իբրև զէնք և մեծ աջողութեամբ նուաճումներ արին, այդ էլ անհերքելի է...

Որ նրանք այնպիսի մտաւոր ոյժեր հրապարակ հանեցին, որպիսիք են, թողնենք միւսներին, Այտընեան (Քննական քերականութիւն), Տաշեան, Մենևիշեան, որոնք իրանց լեզուաբանական, պատմաբանական երկերով պատկառելի գիտնական մարդոց արդարացի համբաւ են վայելում, այդ ոչ ոք կարող է ուրանալ...

Մնում է մեզ ցանկալ, որ Վիէննայի Մխիթարեանները նոյնպիսի անյողդողդ եռանդով և աննկուն հաւատով շարունակեն իրանց գիտական և բանասիրական աշխատանքները։ Իրանց քաղաքական աշխարհահայեացքներով, իբրև կղերական կաստայի ներկայացուցիչներ, բնական է, շատ հարցերում, այն էլ հասարակական և պատմական երևոյթների պարզաբանութիւններն ընդգրկող հարցերում, չեն կարող հեղինակաւոր լինել, ոչ էլ յարգանք վայելել խիստ ազատական մտածելակերպ ունեցողների կողմից... Բայց հարիւր տարի գործել գիտութեան վերոյիշեալ ճիւղերում՝ անխոնջ անձանձիր, և, որպէս հաւատացնում են, անբասիր առանձին կեանքով՝ յարգի և շնորհաւորանքի արժանի է, որ մենք անում ենք ամենայն պատրաստակամութեամբ...

Սիմ. Հովուեան

ՎԻԷՆՆԱՅԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՆԵՐԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

I

Մխիթարեանները հայ ազգի գրական պատմութեան մէջ կարևոր տեղ են գրաւում յատկապէս նրանով, որ նրանք հիմնեցին արևմտեան աշխարհիկ լեզուն. Նրանք եղան առաջին ռահվիրան մեզ ծանօթացնելու եւրոպական ազգերի և գրականութեան հետ։ Այո, նրանց օջախը, Վենետիկում և Վիէննայում, քաղաքակրթական մի լուսատու փարոս է հանդիսանում և կասիկ թարգման հայ և եւրոպական ազգերի կեանքը և գրականութիւնը փոխադարձօրէն իրար ճաշակել տալու և հաղորդակից անելու գործում։

«Մխիթարեան գրականութիւն» ասելով պէտք է հասկանալ մի հսկայական գանձարան, մի ճոխ շտեմարան այդ ճիւղի, որ կազմում է մէկ-հինգերորդ մասը հայ ամբողջ գրականութեան.

Երբ ուշադրութեամբ աչքի ենք անցնում այդ ականաւոր և ժրաջան միաբանութեան գործունէութիւնը, մենք տեսնում ենք, որ 200 տարու ընթացքում տուել են մեզ հարիւր հեղինակ և հազար հատոր գրական վաստակ։

Մեր մտաւոր վերածնունդով, մեր հին գրականութեան ու լեզուի վերստին ծաղկումով մենք պարտական ենք գլխաւորապէս Մխիթարեանների եռանդուն, գիտական ջանքերին։

Հայ գրականութիւնը, հայ լեզուն XIV դարի անկման վտանգաւոր շրջանից վեր հանողը և առանձնապէս զարկ տուողը եղան Մխիթարեանները։ Նրանք սկսեցին մշակել լեզուն, սկսեցին ուսումնասիրել, զտել, մաքրել և ճոխացնել գրաբարը՝ հրատարակելով մի շարք քերականական ձեռնարկներ և բառգրքեր։ Հայ լեզուի և պատմութեան ուսումնասիրութեան շրջանում թէ որպիսի գրական համբերատար, անխոնջ, բեղմնաւոր և քրտնաթոր մտքի մշակներ են, կարելի է երևակայել և գաղափար կազմել հէնց միայն «Հայկազեան բառարանից», որի վրա հ. հ. Աւետիքեան, Սուրմէլեան և Աւգերեան գործ են դրել յիսնամեայ անդուլ ճիգ ու ջանք։

Մխիթարեանները յայտնի են գրականութեան մէջ որպէս անխոնջ հրատարակիչներ և թարգմանիչներ։ Նրանց կազմած ու հրատարակած հին հայ գրականութիւնից ահագին դարաշրջան ներկայացնող բազմաթիւ հոյակապ յիշատակարանները ցոյց են տալիս մեզ, թէ ի՛ր աստիճանի խնամք և նրբաշնիկ տքնաջան աշխատանք գործադրել գիտեն նրանք՝ ուշադրին հոգացողութեամբ և անդուլ տոկունութեամբ հայ լուսաւորութեան և հրատարակչական գործին զարկ, կենդանութիւն տալով։

Մխիթարեանները նշանաւոր են և նրանով, որ մեծապէս նպաստել են և առաջադէմ մղումն են տուել հայագիտութեանը Եւրոպայում։ Շատ գնահատելի են եւրոպական գիտութեան առաջ Մխիթարեանների մատուցած ծառայութիւնները. ապացոյց՝ նրանց հրատարակած ճոխ, հարուստ քերականները, բառարանները, հին-դասական հեղինակների բնագիրները, հայ կեանքի և մատենագիտութեանց շարքերը, որոնք Եւրոպայի գիտնականների կողմից արժանացել են առանձնապէս ուշադրութեան, ծառայելով վերջիններիս համար որպէս միակ, լրացուցիչ, օգտակար և անսպառ նիւթեր, աղբիւրներ։

Մխիթարեանները որպէս ընդունակ, կարող և բեղմնաւոր աշխատաւորներ՝ ոչ միայն հայութեան կողմից են վաստակել յարգանք, մեծարանք և համակրութիւն, այլ և տեղական պետական նշանաւոր անհատների և ամբողջ գիտական Եւրոպայի կողմից։ Նրանց մարդասիրութեան, խնամատարութեան, ուշադրութեան և սրտագին հիւրասիրութեան բարիքները վայելել և վայելում են այն ամենը, ովքեր բաղդ են ունենում այցելութեան գնալ նրանց մենաստանները, շրջել և նայել նրանց մատենադարանները, գրչական և տպարանական փառահեղ շէնքերը՝ օրինակելի կարգապահութեան ղեկավարութեան ներքոյ։

Երբ կարդում էք հիւրերի ստորագրութեան համար յատկացված մատեանները, դուք հանդիպում էք հիւրերի թւում և անգլիացի մեծահռչակ բանաստեղծ լորդ Բայրոնի անուան, որ ապրել և սովորել է հայ լեզուն Վենետիկում, Մխիթարեանների մօտ։ Կարդացէք հայ կեանքի և գրականութեան ուսումնասիրութեամբ զբաղվող Իւրի Վեսելօվսկիի այցելութեան պերճ նկարագիրը Մխիթարեան երկու մենաստաններին նուիրած և նրա գրի առած լաւ և նպաստաւոր յիշողութիւնները Մխիթարեանների գործունէութեան հանգամանքների մասին (տես «Հանդէս Ամսօրեայի» 1910 թ. դեկտեմբերի և 1911 թ. մարտի №-ներում «Գրական դէմքեր» ուսումնասիրութիւնը)։

II

1773 թւին կրօնական տարաձայնութիւններ ծագելու պատճառով Մխիթարեանների մի մասը, բաժանվելով Վենետիկից, անցաւ Տրիեստ, հովանաւորութիւն գտնելով աւստրիական թագուհի Մարիամ Թերեզայից։ Թէպէտ այդտեղ հիմնեց իր մենաստանը, բայց 1811 թւին տեղափոխվեց Վիէննա, ուր հիմնեց վանք, դպրոց, տպարան և այլն։ Այժմ ամբողջ Վիէննայում Մխիթարեան հիանալի տպարանը ընտիրներից մէկն է համարվում։ Մտէք նրանց մատենադարանը, կը տեսնէք խնամոտ ձեռքերի հետքեր, նախանձելի կարգ ու կանոն, ճշդապահութիւն, որտեղ և առաջ է տարվում հայկական բաժինը, հայ պարբերական հրատարակութիւնների ժողովածուն և այլն։

Վիէննայի Մխիթարեանները մեծ համբաւ ունեն որպէս լեզուագէտներ և բանասէրներ։ Գիտական աշխատութիւնների մէջ մեծ արժէք ունեն հ. Արսէն Այտընեանի «Քննական քերականութիւն հայ լեզուի» և հ. Տաշեանի ուսումնասիրական աշխատանքի արդիւնքները։ Խօսել և կանգ առնել մանրամասնօրէն Մխիթարեանների և նրանց գործունէութեան մասին, այդ մեզ հեռուն կը տանի։

Առ այժմ բաւական համարենք այս մի քանի ընդհանուր բնորոշ ուրուագծերը, որ քաղուածօրէն համառօտելի և անկախ՝ առաջ ենք բերում Գր. Ջանշեանի «Братская Помощь»-ից։

Ինչպէս յայտնի է՝ Մխիթարեանները ունեն և իրանց սեփական օրգանը, Վենետիկում «Բազմավէպ», Վիէննայում «Հանդէս Ամսօրեայ», երկուսն էլ լուրջ պատմագիտական, բանասիրական թերթեր։

«Հանդէս Ամսօրեայի» լրագրութեան մէջ ծանուցած ազդարարութիւնից տեղեկացանք, որ այսօր, սեպտեմբերի 8-ին (ն. տ.) Վիէննայի Մխիթարեանները տօնելու են իրանց ընդհանուր աբբահօր, գեր. հ. Գրիգոր վ. Գովրիկեանի քահանայութեան 50-ամեակը՝ և միաժամանակ նաև իրանց պատկառելի հիմնարկութեան՝ Վիէննա հաստատվելու 100-ամեակը։

Ցոյս ունենք, որ հայ ժողովուրդը անտարբեր չի մնայ այդ գնահատելի տօնախմբական հանդէսների հանդէպ, այլ սիրով կողջունի անկեղծ զգացմունքի արտայայտութիւններով այն Մխիթարեանների տօնը, որոնք իրանց մէջ են մարմնացնում հայ գրականութեան բոյլը և բուռն աշխատասիրութեան ոգին։

Ողջո՛յն աբբահօրը՝ ցանկալով նրան ոյժ, շնորհք և կարողութիւն՝ պահպանելու Մխիթարեան հաստատութիւնը իր կոչման բարձրութեան վրա։

Կեանք և յարատևութիւն ենք ցանկանում Մխիթարեան հաստատութեանը, փափագելով որ նա շարունակէ տալ հայութեանը Ալիշանի, Հիւրմիւզեանի, Բագրատունու և Այտընեանի նման խոշոր և փայլուն դէմքեր*)։

Գրիգոր Բալասանեան

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱԿԱՆ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

I

Վիէննայի Մխիթարեան միաբանութեան հարիւրամեայ գործունէութեան և նրա աբբահայր Գրիգոր վ. Գովրիկեանի քահանայութեան յիսնամեայ յոբելեանի առիթով «Մշակի» խմբագրութիւնը երէկ, օգոստոսի 25-ին, հետևեալ հեռագիրը խփեց «Հանդէս Ամսօրեայի» հասցէով.

Բազմարդիւն Ուխտին յարատևութիւն, արթուն Աբբահօր արևշատութիւն «Մշակն» է մաղթում։

II

«Աղբիւր-Տարազի» խմբագրութեան կողմից Տ. Նազարեան հետևեալն է հեռագրել.

«Աղբիւրն» ու «Տարազը» ողջունում են Վիէննայի Մխիթարեան միաբանութեան դարաւոր բեղուն գործունէութիւնը։

«Շնորհաւորում են գերապայծառ յոբելեար աբբահայր Գովրիկեանին։

«Մաղթում են Մխիթարեան կաճառին յաւերժ անսասան նման փայլուն կենցաղ»։

III

Բժշկապետ Նաւասարդեանը հետևեալ հեռագիրն է ուղարկել.—«Երախտաւոր Միաբանութեան դարևոր գոյութիւնը և Տէր Աբբահօր քահանայագործութեան յիսնամեակը շնորհաւորում եմ»։

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Դժբաղդ պատահար

Բալախանի, 18 օգոստոսի

Երէկ «Բակինսկի ընկ.» «Ռուսկի Նեֆտ» կոչված նաւթահանքում նաւթ արտահանող Դադաշ Բաղըր-օղլին «բէմէնը» ուղղելու ժամանակ վայր ընկաւ և փաթաթվելով պտտվող մեքենաներին՝ ջարդեց մարմնի մէջ գտնված բոլոր ոսկորները։

Դժբաղդը բոլէապէս մահացաւ։

Այս ցաւալի դէպքը ոչ առաջինն է, ոչ էլ վերջինը կը լինի։ Գործը, աշխատանքը, մի կտոր հացը նաւթաշխարհում կեանքի գնով է ձեռք բերվում։

Ս. Գարագաշ

Մակուկավարը խեղդված

Փօթի, 23 օգոստոսի

Երէկ, ամսիս 22-ին գիշերվայ ժամը 10-ին, մի խեղճ մարդ փոքր մակոյկով փայտ էր բերում տախտակ պատրաստելու գործարանի համար։ Մակոյկը հէնց որ հասաւ ջրի մէջ տեղը, շրջվեց, և խեղճ մարդն ընկաւ ջուրը, խեղդվեց, մինչև ան-

*) Մխիթարեանները այս տարի նոյեմբերի 5-ին տօնելու են և «Հանդէս Ամսօրեայի» 25-ամեակը և այդ առիթով մի գրական ժողովածու են հրատարակելու։ Ինչպէս գնահատելի է այդ թերթի գործունէութիւնը, որովհետև Եւրոպային ներկայացրել է հայի միտքը, հայ ժողովրդի հին և նոր յատկանշական արժանիքները՝ շարունակ քննադատելով և բանասիրելով։ Միակ թերթն է մեր մէջ, որ այդչափ գիտակցօրէն հաւատարիմ է մնացել իր ոգուն, իր ծրագրին։

[illegible]

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

[illegible]

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

[illegible]

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏՐ. ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾ.

23 օգոստոսի

[illegible]

Խմբագիր՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Ռ. ՏԷՐ-ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Ժամերը նշանակված են Թիֆլիսի ժամանակով)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է

[illegible]

Հաջի-Կաբուլ՝ 4 ժ. 22 ր. գիշ., Բալաջարի՝ 7 ժ. 36 ր. առաւօտ., Բագու՝ 8 ժամ 13 ր. առաւօտ.: Խառն գնացքը՝ IV կարգի վագոններով ըստ հարկի կարևորութեան՝ 5 ժ. 15 ր. գիշ., Աղստաֆա է հասնում 9 ժ., 19 ր. առաւօտ., Գանձակ՝ 1 ժ. 36 ր. ցեր., Եւլախ՝ 5 ժ. 4 ր. երեկ., Հաջի-Կաբուլ՝ 11 ժ. 44 ր. գիշեր.: Բալաջարի՝ 4 ժ. 33 ր. գիշ., Բագու՝ 5 ժ. 44 ր. առ.,

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆ՝ պօստատար № 74/75՝ 1 ժ. գիշ. Ղարաքիլիսա է հասնում 8 ժ. 16 ր. առաւօտ., Ալէքսանդրօպոլ՝ 11 ժ. 50 ր. ցերեկ., Էջմիածին կայար. 5 ժ. 7 ր. երեկ., Ուլուխանլու՝ 5 ժ. 34 ր. երեկ. (առանց Երևան մտնելու): Սակայն Ուլուխանլուից առանձին գնացքը ուղևորվում է Երևան 6 ժ. 11 ր. երեկ. և հասնում է Երևան 6 ժ. 54 ր. երեկ., Նախիջևան՝ 11 ժ. 2 ր. գիշեր., Ջուլֆա՝ 12 ժ. 46 ր. գիշերվայ: Մարդատար-ապրանքատար № 78/79 գնացքը՝ 5 ժ. 48 ր. երեկ., Ղարաքիլիսա է հասնում 1 ժ. գիշերվայ, Ալէքսանդրօպոլ՝ 4 ժ. 34 ր. գիշ., Էջմիածին կայարան՝ 9 ժ. 45 ր. առաւ., Երևան՝ 11 ժ. 10 ր. ցերեկվայ և սրանից դէնը այլևս չէ գնում:

ԲԱԹՈՒՄ՝ արագ. № 1 գնացքը՝ 11 ժ. 8 ր. գիշ., Միխայլօվօ է հասնում 2 ժ. 10 ր. գիշ., Բաթում՝ 9 ժ. 43 ր. առաւօտ: Պօստատար № 3 գնացքը՝ 10 ժ. 47 ր. առ., Միխայլօվօ է հասնում 3 ժ. ցերեկվայ, Բաթում՝ 12 ժ. 35 ր. գիշ.: Մարդատար № 5 գնացքը՝ 5 ժ. 15 ր. երեկ., Միխայլօվօ է հասնում 9 ժ. 27 ր., երեկ., Բաթում՝ 6 ժ. 26 ր. առ.: Խառն գնացքը IV կարգի վագոններով ըստ հարկի կարևորութեան 10 ժ. 3 ր. երեկ., Միխայլօվօ է հասնում 4 ժ. 41 ր. գիշ., Բաթում 6 ժ. 4 ր. երեկոյեան:

ԲՈՐԺՕՄ՝ մարդատար № 7/8 գնացքը՝ 8 ժ. 18 ր. առաւօտ., Խաշուրի է հասնում 10 ժ. 52 ր. առ., Բորժօմ՝ 1 ժ. 38 ր. ցերեկ.: Մարդատար № 9/10 գնացքը՝ 3 ժ. ցերեկ., Խաշուրի է հասնում 5 ժ. 34 ր. երեկ., Բորժօմ՝ 8 ժ. 28 ր. երեկոյեան:

ԹԻՖԼԻՍ Է ՀԱՍՆՈՒՄ

ԲԱԳՈՒԻՑ՝ մարդատար № 5 գնացքը՝ 4 ժ. 25 ր. ցերեկ.: Պօստատար № 3 գնացքը՝ 9 ժ. 52 ր. առ.. Արագ № 1 գնացքը՝ 10 ժ. 24 ր.՝ երեկ.: Խառն գնացքը IV կարգի վագոններով՝ 9 ժ. 5 ր. երեկ.:

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆԻՑ՝ պօստատար № 72/73 գնացքը՝ 7 ժ. 38 առաւօտ.: Մարդատար-ապրանքատար՝ № 80/81 գնացքը՝ 1 ժ. 26 ր. ցերեկվայ:

ԲԱԹՈՒՄԻՑ՝ արագ № 2 գնացքը՝ 8 ժ. 52 ր. առաւօտեան: Պօստատար № 4 գնացքը՝ 11 ժ. 40 ր. գիշ.: Մարդատար № 6 գնացքը՝ 2 ժ. 54 ցերեկ. Խառն գնացքը IV կարգի վագոններով՝ 4 ժ. 17 ր. գիշերվայ:

ԲՈՐԺՕՄԻՑ՝ Մարդատար № 9/10 գնացքը՝ 9 ժ. 28 ր. գիշ.: Մարդատար № 7/8 գնացքը՝ 7 ժ. 18 ր. առաւօտեան:

Ծանօթութիւն.—Արագ գնացքներով (№ 2՝ Թիֆլիսից Բագու՝ և № 1 Բագու-Թիֆլիս) առանց վագոնը փոփոխելու կարելի է հաղորդակցել Թիֆլիս-Բագու-Ռոստով, միայն վճարելով պլացկարտի գինը:

ԲԺՇԿԱԳԷՏ

Գ. Ա. ՀԱԽՎԵՐԴԵԱՆ

Մասնագէտ միզասեռական, սիֆիլիս եւ վեներական հիւանդութիւնների:

Ընդունում է հիւանդներին՝

Առաւօտեան ժամը 12—1-ը, երեկ. ժամը 6—8-ը:

Կիրակի օրերը՝ միայն ժամը 12—1-ը:

Կուկիա, Սեմեօնովսկայա փողոց, № 16.

Տելէֆօն № 40.

(Ե.ու.կ.) 220. 100—65

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

№ 4711 ԹԱՆՁՐ ՇՊԱՐԸ (жирная пудра)

ամենաիդեալական միջոցն է մաքուր պահելու դէմքի գունեղութեան գոյն. անփոխարինելի է իբրև շպար պաշտպանելու համար, առօրեայ և առժամեայ դէմքին ու գիշերը: Զարմանալի կերպով սազում է կաշուին եւ քողարկում անվնաս է:

Սևփական շանից դրոշմած զննելու ժամանակ հարկաւոր է հանձնել, որ տալիս են իսկական № 4711 թանձր շպարը:

№ 4711 օրէնքով հաստատված է:

(օգ. 26) (M. 272858) 2—2

Հայլաբարի ս. Կարապետ

ԴՊՐՈՑՆ

ունենալու է առաջիկայ սեպտեմբերից

ԱՌԱՋԻՆ եւ ԵՐԿՐՈՐԴ

բաժանմունքներ: Ընդունելութիւնը օգոստոսի 25-ից ամեն օր: Ուսումը սեպտեմբերի 1-ից:

ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ

(շ. ե.) 828. 3—1

ՀԱՇՒԱՊԱՀԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐ

Գ. եւ Մ.

ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆՆԵՐԻ

Նիկօլաեվսկայա, 36, Վօրօնցովի արձանի մօտ: Դիւանատունը բաց է երեկոյեան ժամը 4—6-ը:

(ա. օ.) 818. 25—3

Ախալքալաքի հայոց ծխական դպրոցի հոգաբարձութիւնը յայտարարում է, որ, բացի առաջ-ուսուցչից, բոլոր ուսուցիչներն արդէն ՎԱՐՁՎԱԾ ԵՆ:

Պատասխան չը ստացողները ազատ են:

825. 1—1

ԻՄ ԱՇԽԱՏՈՒԹԵԱՄԲ ԼՈՅՍ ԵՆ ՏԵՍԵԼ

ԿՐՕՆԻ

հետեւեալ դասագրքերը.

Աշակերտաց համար

			Գինը	Զեղչ
1) Դասատետր կրօնի Ա. տարի		Կոպէկ	25	25%
2) » » Բ. »			20	
3) » » ա) Գ. »			25	
4) » » բ) Գ. »			25	
5) » » Դ. »			25	
6) Նոր-ուխտ Ե. »			45	
7) Գործք առաքելոց Զ. »			45	
8) Հին-ուխտ . .			50	

Ուսուցչաց համար

8) Մեթօդիկա Հին Ուխտի	1—65	35%
9) » Նոր-Ուխտի	2—5	
10) Ուսուց. քրիստ. կրօնի Դ.	1—50	
11) » » » Ե.	—50	

Կարելի է դիմել

1) Ինձ (Бебутовская ул. № 20).

2) «Գիր» և միւս հայ գրավաճառներին:

Սահակ ա.-ք. Սահակեանց

(ե.ու.) 786. 10—5

ԵՐԵՔ տարվայ փորձառութիւն ունեցող մի

Ուսուցիչ-խմբապետ

որոնում է պաշտօն: Դիմումները լինեն հեռագրով. Контора Кузмидіади, Сергіевская, ТЕРЪ-ЗАХАРОВУ.

(կ. ե.) 829. 3—1

ԱՄՈՒՍԻՆՆԵՐ

ՃԵՄԱՐԱՆԱՒԱՐՏ

եւ

ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒՀԻ-ՎԱՐԺՈՒՀԻ

ՈՐՈՆՈՒՄ ԵՆ ՊԱՇՏՕՆ

ՀԱՅՈՑ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒՄ

Պայմանների մասին դիմել «Մշակի» գրասենեակին:

(չ. ու. կ.) 778. 8—8

Նորաշէնի Ս. Մարիամեան

օրիորդաց դպրոցի համար հարկաւոր է մի

ՈՒՍՈՒՑԻՉ կամ ՈՒՍՈՒՑՉՈՒՀԻ

մասնագէտ նկարչութեան, շաբաթական 7 դաս: Ցանկացողները կարող են ներկայացնել իրանց վկայականները օգոստոսի 24-ից դպրոցի աւագ վարժուհուն առաւօտեան ժամը 10-ից մինչև ժամի 1-ը: Նոյն օրվանից սկսվում է նոր աշակերտուհիների ընդունելութիւնը դպրոցի բոլոր չորս բաժանմունքներում:

(25.26) 822. 2—2

Ս.-ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՔԻՄԻԱԿԱՆ ԼԱԲՈՐԱՏՈՐԻԱ

(Հիմնված է 1860 թ.)

ՈՍԿԻ ՄԵԴԱԼ, ՓԱՐԻԶ 1900 Թ.

ՍԱՊՈՆ ԾԱՂ-ԿՈՂ „ՄԱՆՈՒՇԱԿ“

Ծաղկող «Մանուշակ» գլիցերինեան սապօնը առաջացնում է թարմ մանուշակի իսկական հոտ, թարմացնող մեծաքանակ փրփուր և տալիս է կաշուին փափկութիւն և քնքշութիւն:

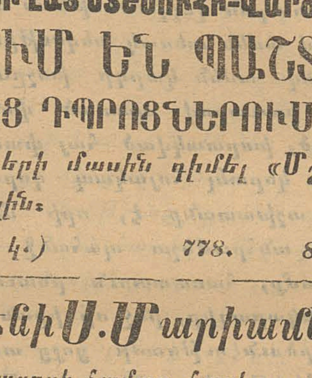

Գլխաւոր պահեստը. Кавказское Т-во Торговли Аптекарскими Товарами — Тифлисъ, Баку, Батумъ.

523. 8—4

ՀԱՅՈՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ Ս. ԵԿԵՂԵՑՈՒ

ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ

ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

Դասագիրք

Հայ աշակերտ-աշակերտուհիների համար.

ԳԻՆՆ Է 35 ԿՈՊ.

Չորրորդ տպագրութիւն

Աշխատասիրեց Գաբրիէլ ա.-ք. Տէր-Գաբրիէլեանց:

Դասագիրքը հաւանութիւն է գտած հոգևոր և մարմնաւոր իշխանութիւններից ու ընդունված է հայոց և պետական դպրոցներում:

Դիմել Թիֆլիսի հայ գրավաճառներին և ինձ՝ Черкезовская, 9.

Գումարով գնողներն ինձանից 25% զեղչ են ստանում:

ԵՐԶՆԿԵԱՆ ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԱՒ.-ՔԱՀԱՆԱՅԻ ԴԱՍԱԳՐՔԵՐԸ

Քրիստոնէական Բարոյագիտութիւն	II տպ. բարեփոխված	50 կ.
Ուսումն Աստուածպաշտութեան	պատկերազարդ I և II տպ.	50 կ.
Բնախօսութիւն	Թուղթերի, նկարներով	30 կ.
Պատմութիւն Մանկավարժութեան		1 ր.
Դասաւանդման խորհուրդներ	(համառօտ մեթօդիկա)	20 կ.

Վաճառվում են՝ 1) ինձ մօտ (II мужская гимназія), 25% զեղչով՝ կանխիկ կամ վերադիր վճարով, եւ 2) բոլոր հայ գրախանութներում:

(կ.) 823. 2—1

ՍՏ. ԼԻՍԻՑԵԱՆ, ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ եւ Լ. ՇԱՆԹ

„ԼՈՒՍԱԲԵՐ“

ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԻ ԱՅԲԲԵՆԱՐԱՆ և ԱՌԱՋԻՆ ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ

Այս տարի վաճառվում է ՆՐԿՈՒ խմբագրութեամբ

Առաջին խմբագրութիւնը՝ անփոփոխ: Երկրորդ խմբագրութիւնը՝ բարեփոխված: Փոփոխված է գլխաւորապէս այբբենարանը, համաձայն Կ. Պօլսում լոյս տեսած «Լուսաբերի»: Պահպանելով առաջին խմբագր. գրերը, դասաւորութիւնն ու բոլոր հիմնական մանկավարժական սկզբունքները, նոր խմբագրութիւնը ընդարձակում է ձեռագրական բաժինը մինչև 26 երես և արդէն 8 երեսից տալիս է ոչ թէ հատ-հատ բառեր և նախադասութիւններ, այլ բացառապէս կապակցված յօդուածներ: Յօդուածների բովանդակութիւնը գրեթէ ամբողջովին նոր է: Ընթերցարանի մէջ մի քանի բաց թողնված հատուածները փոխարինված են նորերով: Գրքի ծաւալը մեծացել է 112 էջ:

Դպրոցներն և ուսուցիչները կարող են ձրի ստանալ «Գիր» գրավաճառանոցից մի-մի օրինակ նոր խմբագրութիւնից: Գաւառից ուզողները ուղարկելու են պատուէրի հետ մաքուր բաց նամակի բլանկ:

Գինն է—«Լուսաբեր» Ա. տարի (թէ առաջին և թէ երկրորդ խմբագրութիւն) 30 կ., Բ. տարի՝ 45 կ., Գ. տարի՝ 55 կ., Դ. տարի՝ 65 կ.:

Պահեստը «Գիր» գրավաճառանոցում:

Դիմել՝ Тифлисъ, Книжному Магазину «ГИРЪ».

Մինչև նոյեմբերի վերջը լոյս կը տեսնի «Լուսաբերի» առաջին տարվայ ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ (բառական, քերականական, շարադրական):

Թիֆլիսի „ԳԻՐ“ գրավաճառանոցը

մատակարարում է դպրոցներին հայերէն և ռուսերէն դասագրքեր և ամեն տեսակ դասական պիտոյքներ:

Պատուէրները կատարվում են ճշդութեամբ եւ արագ:

Դիմել՝ Тифлисъ, Книжному Магазину «ГИРЪ».

(ու.) 817. 2—2

Առևտրի եւ Արդիւնաբերութեան Մինիստր. տնօրինութեան ներքոյ գտնվող

Տ. Մ. ՓԻԼՕՅԵԱՆԻ

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ

ԿՈՒՐՍԵՐՈՒՄ

Թիֆլիս, Միխայլեան պր. 24/4. Տելէֆօն № 976.

Տալիս են երկսեռ անձերին մասնագիտական առևտրական կրթութիւն:

Դասընթացքն աւարտողներին տրվում են ատտեստատներ:

Գործնական զբաղմունքները կատարվում են կուրսերում՝ Լոնդոնի Pitman և Պարիզի Pigier դպրոցների ձևով կազմակերպված Muster. Comptoir-ում: Նիւթերն առնվում են բէալ կեանքից: Առարկաներն են. ա) պարտադիր. 1) Հաշւապահութիւն (պարզ, իտալ., գերմ., ֆրանս., ամերիկական, բանկային և գործարանական). 2) Առևտրական թւաբանութիւն. 3) Քաղաքատնտեսութիւն. 4) Օրէնսգիտութիւն (առևտրական իրաւունք, մուրհակի կանոնադրութիւն). 5) Առևտրական թղթակցութիւն. 6) Թւաբանութիւն համրիչի վրա. 7) Վայելչագրութիւն, արագագրութիւն (ամենավատ ձեռքի ուղղումն). բ) ոչ պարտադիր. 1) Օտար լեզուներ. 2) ստագրութիւն. 3) գակտիլօգրաֆիա (ըեմինգտոն և այլ.) և 4) առևտր. թղթակցութիւն օտար լեզուներով: Զբաղմունքները կատարվում են և զատ-զատ: Բացվում է կանանց յատուկ բաժանմունք: Ունկնդիրների թիւը սահմանափակված է: Պարապմունքների սկիզբը սեպտ. 15-ին: Խնդիրների ընդունելութիւնը սեպտ. 1-ից առ. 10—12 և եր. 4—7 ժամը: Ծրագիրը և կանոններն ուղարկվում և տրվում են ձրիաբար կուրսերի շէնքերում:

(չ.ու.կ.) 738. 0—13 Տ. ՓԻԼՕՅԵԱՆ

Լոյս տեսաւ

ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆԻ, ՏԻԳՐԱՆ ԹԱՇՄԱՃԵԱՆԻ և ԱԻԵՏԻՔ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆԻ

կազմած հայոց լեզուի դասագիրք

ԴԱՍԸՆԿԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԻ	երկրորդ տիպ (բարեփոխված)	40 կոպ.
ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ	երկրորդ տիպ »	50 կոպ.
ԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ		60 կոպ.

ԴԱՍԸՆԿԵՐ Ա. և Բ. տարի բարեփոխված ու ճոխացված են գունաւոր պատկերներով, յօդուածներով և ձեռագիր վարժութիւններով: Գ. տարին ևս ունի արտագրութեան համար ձեռագիր յօդուածներ՝ ուղղագրական որոշ կանոնների և գեղագրութեան նկատմամբ:

Պահեստը «Գուտտենբերգ» գրախանութում (Թիֆլիս)

Գումարով առնողներին զեղչ 20%:

Ցանկացողները դիմեն Тифлисъ, Книжный магазинъ «Гуттенбергъ».

(չ. ու.) 787. 5—4

Типографія канцелярім Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный.